

Hodnoty žáků 2. stupně základních škol ve Zlínském kraji

Bc. Lenka Haluzová

Diplomová práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Bc. Lenka Haluzová
Osobní číslo:	H21280
Studijní program:	N0111A190013 Sociální pedagogika
Forma studia:	Kombinovaná
Téma práce:	Hodnoty žáků 2. stupně základních škol ve Zlínském kraji

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti vývojového období adolescence, hodnotových orientací a výchovy k hodnotám.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- CAKIRPALOGLU, Panajotis, 2004. Psychologie hodnot. Praha: Votobia. ISBN 0-7220-195-6.
CARR-CREGG, Michael, 2010. Pubertáči a adolescenti: průvodce výchovou dospívajících. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-662-9.
CHRÁSKA, Miroslav, 2007. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
KUČEROVÁ, Stanislava, 1996. Člověk, Hodnoty, Výchova. Prešov: ManaCon. ISBN 80-85668-34-3.
SAK, Petr, 2000. Proměny české mládeže. Praha: Petrkliše. ISBN 80-7229-042-8.

Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Iva Staňková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **10. ledna 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **21. dubna 2023**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 10. ledna 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 10.4.2023

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47h Zveřejňování závěrečných prací

(1) Vysoká škola nesvědčícíme zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odebrané uchazečem k obhajobě musí být iž nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určení vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Kvalify si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výjizy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odebraním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvazujících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 1.

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li někdo za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvazujících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo.

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpověď-li autor školního díla udělil svolení bez vědomí školu, mohou se tyto osoby domáhat náhrady chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li speciálně jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenční, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školního či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výtěžku jin darování v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licenční podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k její výšce darování školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá současnými hodnotami u dospívajících, poněvadž významnou mírou ovlivňují chování. V teoretické části popisujeme význam hodnot, typologii hodnot či hodnotové orientace. Také přibližujeme prostředí ovlivňující hodnoty dospívajících jako je rodina, vrstevníci, volnočasové aktivity, školní či virtuální prostředí. Dále vymezujeme období staršího školního věku. V praktické části jsme provedli kvantitativní výzkum a pro sběr dat jsme zvolili dotazníkové šetření, strukturovaným dotazníkem na hodnoty u mládeže a projektivní metodu.

Klíčová slova: hodnoty, typologie hodnot, hodnotová orientace, prostředí, vrstevníci, volný čas, rodina, škola, adolescence, socializace, virtuální prostředí, vývojové změny, kognitivní vývoj

ABSTRACT

This master's thesis focuses on the current values of adolescents because they influence their behavior greatly. The theoretical part focuses on their values and their significance when it comes to adolescents. Their significance, typology, and orientation is being described in this section. Furthermore, surroundings that influence their values are described, such as family, peers, leisure time activities, virtual environment, school, etc. Additionally, a well-known topic of adolescence is being scrutinized here. The practical part of this thesis conducts quantitative research and to achieve this, the form of a questionnaire has been chosen. Moreover, a projective method has been chosen in this thesis.

Keywords: values, typology of values, value orientation, environment, peers, free time, family, school, adolescence, socialization, virtual environment, developmental changes, cognitive development

Především děkuji paní PhDr. Iva Staňkové, Ph.D. za vedení mé diplomové práce, za její cenné a odborné rady, ochotu a veškerou pomoc, kterou mi při psaní této práce poskytla.

Dále bych chtěla poděkovat mé rodině a přátelům za psychickou podporu, kterou mi věnovali během celého studia.

„Hodnota je to, co stojí za to, aby se to stalo předmětem chtění“.

(František Krejčí)

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 HODNOTY	13
1.1 FUNKCE A VÝZNAM HODNOT	16
1.2 TYPOLOGIE HODNOT	20
1.3 HODNOCENÍ	23
1.4 HODNOTOVÉ ORIENTACE.....	24
2 HODNOTY A PROSTŘEDÍ	26
2.1 RODINNÉ PROSTŘEDÍ	27
2.2 VRSTEVNICKÉ PROSTŘEDÍ	29
2.3 ŠKOLNÍ PROSTŘEDÍ.....	31
2.4 VOLNOČASOVÉ PROSTŘEDÍ	32
2.5 VIRTUÁLNÍ PROSTŘEDÍ	33
3 STARŠÍ ŠKOLNÍ VĚK	35
3.1 VÝVOJOVÉ ZMĚNY VE STARŠÍM ŠKOLNÍM VĚKU	37
3.2 KOGNITIVNÍ VÝVOJ A ROZVOJ POZNÁVACÍCH PROCESŮ.....	39
3.4 SOCIALIZACE VE STARŠÍM ŠKOLNÍM VĚKU	41
II PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	44
4.1 DESIGN VÝZKUMU.....	45
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	45
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	45
4.4 METODA SBĚRU DAT	46
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR	47
4.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	48
5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	49
5.1 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE.....	50
5.2 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	58
5.3 DISKUZE.....	68
5.4 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	71
ZÁVĚR	72
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	74
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	78

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	79
SEZNAM OBRÁZKŮ	80
SEZNAM TABULEK.....	81
SEZNA GRAFŮ	82
SEZNAM PŘÍLOH.....	83

ÚVOD

V diplomové práci se budeme zabývat současnými hodnotami u dospívajících, poněvadž velkou mírou ovlivňují chování jedince a také celé společnosti. Hodnoty v našem životě patří k základním potřebám a jsou velmi významné v životě. Lidem dávají smysl žít a díky nim se mohou lépe orientovat v různých situacích života, které nám přináší. Také nám říkají, kdo vlastně jsme, a do určité míry nám určují náš život. Každý respektuje různé hodnoty, které se v průběhu života stále mění. Velmi důležitou roli hraje výchova, v jaké době či v jakém prostředí jsme vyrůstali, životním stylu a zaměření člověka.

Cílem této diplomové práce je zjistit, jaké životní hodnoty preferují žáci 2. stupně základních škol ve Zlínském kraji.

V teoretické části budeme definovat základní pojmy zpracované na základě studia odborné literatury týkající se daného tématu. Teoretická část je rozdělena na tři kapitoly. V první kapitole se zaměříme na funkci a význam hodnot, popíšeme typologii hodnot, vymezíme pojem hodnocení a hodnotové orientace. Ve druhé kapitole se zaměříme na prostředí, které významně ovlivňuje hodnoty. Přiblížíme zde pojmy jako je rodinné prostředí, vrstevnické prostředí, školní prostředí, volnočasové a virtuální prostředí. Ve třetí kapitole se zaměříme na starší školní věk, popíšeme vývojové změny, kterými dospívající v tomto období prochází. Dále přiblížíme kognitivní vývoj a socializaci v dospívání.

V praktické části bude provedeno výzkumné šetření s cílem zjistit „Současné hodnoty žáků 2. stupně základních škol ve Zlínském kraji“. Tento výzkum bude proveden kvantitativní formou, data budou získána dotazníkovým šetřením pomocí standardizovaného dotazníku. Jako výzkumný soubor jsme zvolili žáky druhého stupně základních škol zlínského kraje. Poté co získáme potřebná data, provedeme interpretaci výsledků a následně je zaznamenáme do tabulek. V závěru naší práce shrneme celý náš výzkum a navrhneme doporučení pro praxi.

Hodnoty, které uznáváme, patří mezi nejdůležitější ve vztahu nejen k ostatním, ale také k životnímu prostředí, určují a působí na přímé jednání a chování mezi sebou a vzájemně se prolínají. Umožňují nám lépe se orientovat ve světě lidí. Také nám pomáhají pochopit společenské poměry, být zodpovědnými, umět jednat a správně se rozhodovat

v životě. A právě toto jednání a rozhodování je ovlivňováno hodnotami, které uznáváme. Tímto výzkumem bychom rádi sociální pedagogice přispěli tak, že na základě výsledků hodnot, které adolescenti uznávají, je lépe pochopíme. Tak budeme vědět, jak s nimi v jejich mnohdy nelehkém období dospívání nejlépe pracovat a snažit se jim být oporou.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HODNOTY

Hodnota je výsledkem aktu hodnocení, které je součástí lidského myšlení a prožívání. Člověk ve svém životě neustále něco hodnotí, co je správné, mravní a co je špatné, nežádoucí. Hodnocením si člověk postupně vytváří postoje a přístupy ke skutečnosti. Hodnocení představuje vnímání věcí, událostí i našich činů. Skrze naše hodnoty věcem, událostem a činům připisujeme určitou hodnotu. Z obsahu hodnocení je zřejmý způsob, jak subjekt hodnoty vidí a jak je prožívá.

Nejefektivnější a nejdůležitější způsob výchovy je učit děti uznávat základní morální hodnoty, tímto můžeme přispět k tomu, aby se v životě cítili šťastní. Individuální a společenské štěstí je spojeno s chováním založeným na určitých morálních zásadách. „Respektovaná a univerzálně přijatelná hodnota prospívá jak člověku, který ji uznává, tak lidem, s nimiž v duchu této hodnoty jedná“ (Eyre, 1993, s. 12).

Termínem hodnota označujeme mnoho jevů, nejen v přírodě, ale i v různých sférách společenského a osobního života. Zmíníme-li slovo hodnota, myslíme tím to „co cítíme, i to, co potřebné a užitečné, ale i to, čeho si vážíme, co obdivujeme, co cítíme, i to, co milujeme, co je nám drahé, milé, co je blízké našemu srdci“ (Kučerová, 1996, s. 49). Chování člověka na základě působení jeho idejí ho výrazně motivuje. Abychom zachovali přenos rozvoje kultury, je vhodné, aby výchova přenášela ve společnosti objektivní hodnoty. (Kučerová, 1996)

Cakirpaloglu (2004) definuje hodnotu jako psychickou kategorii, která je součástí stabilní struktury osobnosti, jež souvisí s procesem individuální, sociální a historické realizace člověka. Představuje společenské standarty, jimiž jsou regulována jednání a chování lidí ve společnosti. Hodnoty určují, co je třeba dělat, oceňovat, k čemu směřovat, zatímco normy regulují způsob chování. Zatímco Horák (1997) uvádí, že hodnoty nám přináší především určitý druh uspokojení. Uspokojují naše potřeby a zájmy, v druhé řadě jsou to naše ideály, tendence či priority pro člověka. Hodnoty také odpovídají činům člověka a ukazují na jeho cíle a chování. Význam hodnot spočívá také i v tom, že napomáhají jedinci se integrovat do společnosti, zaujmout na základě nich určitou pozici ve společnosti, vyjádřit své emoce i charakter a nadchnout se pro něco, co je pro člověka

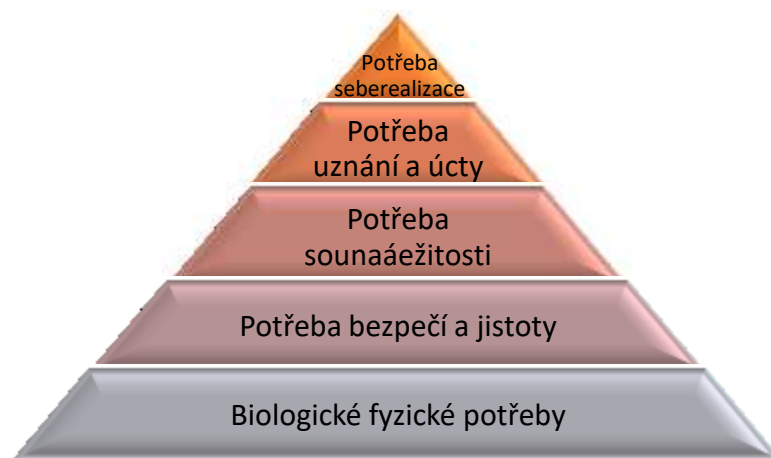
důležité. Pokud člověk věří, že jeho život je zaměřen k dobrým, důležitým a hodnotným cílům, pokud vyvine dostatečné úsilí, bývá zpravidla v životě spokojen.

Cakirpaloglu (2004) uvádí, že vše co člověk, celá společnost či skupina, preferuje nebo motivuje k činnosti ideály, zájmy, inteligence, atd. obsahuje a zahrnuje význam hodnoty pro život. Hodnoty, které zastáváme v životě, ovlivňují naše chování, priority, vztahy a také to, co poté předáváme dětem. Pokud se ve svém životě naučíme odpouštět sobě i druhým a nebudeme oplácet zlo zlem, tak nás vyznávání takových hodnot osobně posílí. Člověk postupuje dle svých smyslů jak vrozených, tak přijatých i samostatně vytvořených hodnot. Na základě jich si jedinec vytváří různé dimenze. Jsou to takové hodnoty, které se promítají skrze jeho potřeby vitální, civilizační i kulturní. Hodnoty člověk objevuje neustále, stávají se v jeho životě skutečností. Každá hledá objekt, účel a cíl aby byla uspokojena. Dávají smysl tomu, kdo má smysl pro ně. Také mohou být to, co nám přináší uspokojení, našich potřeb a zájmů. Také to mohou být hodnoty v užším slova smyslu jako např. normy a ideály převážně ty mravní, sociální a estetický.

Maslowova hierarchie hodnot:

Prostřednictvím našich hodnot naplňujeme svoje potřeby. V roce 1943 americký psycholog Abraham Maslow sestavil známou pyramidu, která představuje hierarchii pěti základních lidských potřeb. V jeho pojetí jsou hodnoty „něčím, pro co má cenu žít“ (Maslow, 2021, s. 276). Domnívá se, že uspokojení těchto potřeb lidem přináší radost a štěstí.

Obrázek 1: Pyramida základních lidských potřeb

Zdroj: Maslow (2021)

1.1 Funkce a význam hodnot

Pokud poznáme podobu hodnot z hlediska sociálních faktorů, zjistíme, jaké jsou možnosti jejich působení. Při poznávání funkcí hodnot nám umožňuje jejich lepší poznání, a tím pádem můžeme najít významné souvislosti a tyto poznatky můžeme interpretovat.

Hodnoty jsou hlavními principy, motivují našeho chování a podstatou našich postojů. Pomáhají nám lépe se rozhodovat a orientovat ve světě. Rozhodnutí která učiníme, mívají reálný dopad na svět kolem nás. Naše jednání nemusí být vždy v souladu s našimi hodnotami, jelikož je ovlivňováno i jinými faktory. Naše zkušenostmi navzájem na hodnoty působí, posilují a aktivují je. Sdílíme podobnou strukturu hodnot, jen pro nás mají rozdílnou míru důležitosti. (Nakladatelství.portal.cz © 2023)

Pelikán (in Horák, 1997) uvádí, že na základě toho, jakým způsobem člověk komunikuje s ostatními, tak je zařazen na preferenčním žebříčku. Zde jsou ostatní ochotní akceptovat jeho názory, postoje a jeho jednání či chování. Vnitřní hodnoty člověka jsou u každého jedince jiné. Ten jim pak přiřazuje v určitý moment různý význam. Důležitost hodnot se měří našimi vnitřními pocity. „První a nejvládnější hodnotou je život člověka. Život nikoli však jen jako biologické vegetování, ale jako proces, který je jednotou stránek přírodních, společenských a kulturních“ (Kučerová, 1996, s. 75).

Zatímco Sak (2000) poukazuje na to, že hodnotový systém jedince je tedy do jisté míry odrazem hodnotových systémů lidí, se kterými se setkáváme. Nepochybně každý, kdo se vyskytuje v sociálním poli jedince v průběhu jeho sociálního zrání, může upřednostňovat jiné hodnoty. Záleží tedy na dospívajícím, k jakým hodnotám se přikloní. Je důležité v tomto období zajišťovat dospívajícím především kontakt s lidmi, kteří na ně budou mít takový vliv, aby docházelo k přijetí pozitivních hodnot.

Grác (1979) se domnívá, že se hodnoty vytvářejí na základě učení a je to celoživotní proces. Tento autor se zabýval hodnotami na Slovensku, na hodnoty pohlíží z jiného pohledu než ostatní. Z jeho pohledu rozděluje hodnoty na nepoznané, poznané, uznávané, kterými se často neřídíme a hodnoty kterými se řídíme, ty které jsou pro nás zajímavé a chceme je naplnit.

Hofstede (2003) se zabýval především studiem kulturních hodnot. Rozděluje je na žádoucí hodnoty, ty které jedinec uznává za hodnotu z globálního hlediska, co se jedinec domnívá, že by měl chtít a hodnoty požadované které jsou hodnoty významné pro jedince, odrážejí jeho potřeby a zájmy, to, co po čem skutečně touží.

Eyre (1993) se domnívá, že v dnešním světě se dává přednost vlastnění a získávání. Uvádí hodnoty, které souvisí s bytím a dáváním. Naše děti ve chvíli kdy si stanoví své vlastní hodnoty, více ovlivní, kým jsme a co jim dáváme než jiné okolnosti. Hodnoty nejlépe naučíme tím, že se buď snažíme stát nositeli určité hodnoty, nebo ji projevujeme ke vztahu k druhým.

Obrázek 2: Hodnoty bytí a dávání

Hodnoty bytí (kdo jsme)	Hodnoty dávání (co dáváme druhým)
Poctivost →	
Odvaha →	
Mírumilovnost →	
Samostatnost a výkonnost →	
Sebekázeň a střídmost →	
Věrnost a zdrženlivost →	
	← Oddanost a spolehlivost
	← Respekt a úcta
	← Láska
	← nesobeckost a citlivost
	← Vlídnost a srdečnost
	← Spravedlnost a milosrdnost

Světlý (1977) uvádí své chápání a pojmání hodnot takto:

- Objektivistické pojetí je chápáno jako kvalita věcí, také i jako souhrn jejich vlastností. Hodnotu zde definujeme jako objektivní vlastnosti věcí.
- Subjektivistické pojetí říká, že pojem hodnota nám neudává, jaký má smysl. Záleží, tudíž na jednotlivci samotném jakou hodnotu dané věci přiřadí. Vznikají až v procesu hodnocení člověkem.
- Relacionistické pojetí uvádí, že hodnota je udána samotnými kvalitami subjektu i hodnocením člověka. Hodnota tak vzniká jako produkt k hodnocení ve vztahu k objektivním kvalitám hodnocené věci.
- Instrumentalistické pojetí je charakteristické tím, že hodnota je něco co uspokojuje potřebu člověka.

Prudký (2009) uvádí tyto funkce hodnot:

Stavební kameny kultury - Existuje mnoho pojetí kultury a ukazuje se, že některé rysy mají podobné. Existence kultury ve společnosti a jejich seskupení je zde vždy přítomná. Kultura je předávána z generace na generaci, z nichž si každá z ní vezme a učí se určitou část zvyků dané kultury, kterou si jedinec osvojuje. Představují je abstrakce a symboly z produktů chování, patří sem také hodnoty, které v souvislosti s kulturou jsou velmi významné, mohou být nerozlučné, ale mohou také splývat. Kultura je nezbytnou součástí pro utváření jedince.

Součásti utváření obsahu sociálních fenoménů a vztahů - Hodnoty a normy jsou významné i tím, že slouží pro určování očekávaného chování a také pro působení na chování, komunikaci, interakce a sociopreferenční vztahy. Hodnoty a normy jsou základ celého sociálního i osobnostního systému.

Jeden z definičních znaků osobnosti - Hodnoty se podílí na utváření osobnosti člověka. Jsou spolutvůrci osobnosti, a také se promítají do vrstvení hodnot ve vztahu k vrstvení společnosti.

Zdroj motivace chování - Hodnoty fungují jako zdroj motivace a chování. U přijatých hodnot předpokládáme jejich úzký vztah s relativně stabilními vzorci přijatelného chování tedy s normami chování

Součásti identifikátorů skupiny či etnika, společenství nebo institucí - Identifikační funkce hodnot působí uvnitř i okolo dané skupiny či vrstvy. Pokud nepoznáme sdílené hodnoty, jež vytváří zdroje těchto identit, nelze je rozpoznat, nemůžeme na ně působit, ztotožnit se s nimi či rozejít. Vnitřní identifikace bývá neoddělitelnou součástí atributu kultury, zatímco vnější je úzce spjata na funkci hodnot a sociální rozdílnosti.

Zdroje sociální a kulturní soudržnosti - Mezi vlivy na sociální soudržnost je spousta těch, které je možno obtížně aktuálně ovlivnit. Pokusit se tyto vlivy rozpoznat může být problematické a to i z hlediska jejich dalšího působení. Odkaz na váhu hodnot, podobu a strukturu najdeme též ve vymezeních sociální soudržnosti v praktické rovině.

Zdroje a charakteristiky rozvrstvení a hierarchizace společnosti - Z jedné strany pohledu jde o důsledek určitých poznatků o socializaci či socializačních mediátorech. Zatímco z druhé strany se zejména jedná o funkce hodnot jako identifikátora sociálního seskupení. Normy, které jsou navázány na hodnoty, slouží v uspořádání společnosti jako zdroje sociálních rolí, také i v uspořádání hierarchie společnosti.

Atribut morálky - Hodnoty a zejména jejich funkce jsou nedílnou součástí morálky, můžeme ji také chápat jak u jedince, tak i ve společnosti v jejich zakotvení hodnot. Souvislost morálky s hodnotami hraje velmi významnou roli pro celou společnost v mnoha směrech, je regulována společenskými normami či vědomím. Společnost vytváří individuální kritéria morálky a je primárním zdrojem hodnot.

Základy politických filozofií a ideologie (přístupů ke světu jako ideologickému objektu) - Jedná se o funkce hodnot, které jsou specifické ve vědní disciplíně. Jedná se tak především o hodnotová východiska politických filozofií, které jsou promítány do různých ideologií. Velmi významnou roli hraje tyto funkce hodnot ve společnosti, protože ty v ní procházejí velkými změnami.

1.2 Typologie hodnot

Člověk postupuje dle svých smyslů jak vrozených, tak přijatých i samostatně vytvořených hodnot. Na základě jich si jedinec vytváří různé dimenze. Jsou to takové hodnoty, které se promítají skrze jeho potřeby vitální, civilizační i kulturní.

Kučerová (1996) klasifikuje hodnoty takto:

1.) Přírodní hodnoty:

Hodnoty vitální, životní – tyto hodnoty jsou podmíněny přírodou. Důraznost zde hlavně hraje, a to, že se jedinec musí prosadit, uchovat organismus a rozvinout život jedince. Především zde patří zdatnost a zdraví, dále pak svěžest, tělesný blahobyt a uspokojení smyslů. Pro člověka je jednou s nejvýznamnějších hodnot jeho vlastní život, má nedocenitelnou hodnotu.

Hodnoty sociální – jsou založeny na vztazích člověka k druhým a zároveň i sobě samotnému. Člověk má jistou nutnost asociace, družnosti k jiným lidem, vzájemnosti, citové odezvě. Také má tendenci se uplatnit, dosáhnout jistého uznání a ocenění, také mít úspěch v životě. Hodnotu asociální má člověk společnou s jinými živočichy.

2.) Civilizační hodnoty:

Tyto hodnoty spočívají v různých typech organizací společnosti, jako jsou rodiny, národ a státy. Dále také na různých typech komunikace, jako je slovní projev, písmo, ale také různé prostředky, které nám umožňují komunikaci s ostatními. Také zde zahrnujeme lidské poznání i bádání pomocí vědy a kolektivních zkušeností. Člověk na základě těchto hodnot není závislý na přírodě, vytváří mu určitý komfort, kde jsou utvářeny materiální hodnoty. Na základě civilizačního pokroku a modernizace společnosti jako jsou nové technologie, věda, rozmanité druhy komunikace, jako by to ztrácelo význam samo o sobě a vedlo to spíše k rychlejšímu získávání zisku.

3.) Sféra duchovních hodnot:

Ve společnosti kultura definuje lidskou osobnost. Díky ní člověk hledá podstatu a smysl života, pravdu, dobro, krásu, svobodnou a uvědomělou lidskost. Jsou tvořeny v takových oblastech, které zahrnují morálku, etiku a mravy. Dále na základě náboženství, filosofie, umění a krásy, ale i také svého životního názoru. Významnou roli zde hraje také sebevyjádření, rozvoj vlastní inteligence, emocionální i citové bohatství, vzdělanost a tvorba jedince. Patří zde také zejména utváření ideálů, idejí a principů. Je založena na poznacích, vědomostech a zkušenostech, které člověk získává po celý svůj život. (Kučerová, 1996)

Hudeček (1986) uvádí, že pojem hodnota má dva významy. Hodnoty ve smyslu objektivně existujících předmětů, dějů, idejí, vlastností materiálních a duchovních produktů, jejich existence není závislá na tom, zda je lidé za hodnoty považují. Dále hodnoty ve smyslu významnosti pro konkrétního jedince. Zatímco Zbořil (in Kučerová, 1996) rozlišil hodnoty poznání neboli kognitivní, hodnoty blaženosti - eudaimonistické, hodnoty mravnosti čili morální, hodnoty svatosti náboženské a hodnoty krásy a lásky neboli estetické. Jako nejvýznamnější uvádí ideál pravdy, poznání veškerých skutečností s cílem odstranit všechny nelibé pocity a dosáhnout ideálu blaženosti a svobody.

Dobrovolná a Duplinský (1981) uvádí třídění hodnot na tyto dvě skupiny. Jsou to hodnoty pozitivní, kladně emocionálně zbarvené a člověk si je přeje. Proti nim stojí hodnoty negativní, ty nepůsobí příjemně a člověk se těmito hodnotám snaží vyhýbat. Také se také můžeme setkat s hodnotami neutrálními. Mohou na nás takto působit, pokud pro nás činnosti či věci nemají kladnou ani zápornou hodnotu. Zatímco Laca (2013) poukazuje, že existuje mnoho různých klasifikací, které se snaží uspořádat hodnoty, které provází náš život. Jednoduchá klasifikace hodnot, z které můžeme vycházet je rozdělení na hodnoty materiální a duchovní. Tyto dvě skupiny hodnot jsou na sobě navzájem závislé.

Frankl (1990) se domnívá, že člověk naplňováním hodnot, které zahrnují běžné životní situace, získává smysl svého života. Hodnoty klasifikuje takto:

Hodnoty tvůrčí - člověk se na základě své tvorby projevuje, realizuje a touhle tvorbou přispívá i okolním lidem a jeho život je pak smysluplný.

Hodnoty zážitkové - jsou to hodnoty, které člověk přijímá v podobě důležitých poznatků, vztahů a emočních zážitků. Jsou prostředkem prožívání vztahů k jiným lidem a společnosti.

Hodnoty postojové - člověk na základě těchto hodnot hledá smysl a postoj k životu. Tím pádem záleží, jak se zachová v situacích, co mu život přináší.

Náboženské hodnoty - nejvýznamnější jsou pro lidi, kteří mají víru v Boha, vyšší moc a posmrtný život. Zatímco Rokeach rozlišuje hodnoty: Instrumentální hodnoty – jsou zaměřeny na vhodnost a morálku. Terminální hodnoty – jsou vymezeny tím, že určují aktuální a také budoucí cíle jedince.

1.3 Hodnocení

Hodnocení má pro člověka a společnost nepopíratelně zásadní význam. Patří k psychickým činnostem člověka a je součástí jeho běžného života. Vyznačuje se specifickou lidskou formou vztahu ke skutečnosti. Hodnocení a hodnoty neurčuje společenské vědomí, ale jsou vždy odrazem společenského bytí. Analýza a výklad hodnocení je náročný nelehký úkol, jelikož musí vyjádřit podstatu hodnocení a jeho konkrétní projevy a význam. Podstatným způsobem participuje hodnocení na utváření aktivního vztahu člověka k prostředí. Aktivně se uplatňuje v každém psychickém procesu. Hodnocením si člověk vytváří různé postoje a přístupy ke skutečnosti a díky nim vzniká u člověka snaha jednat určitým způsobem, což podmiňuje sociální jednání člověka. Dva lidé mohou hodnotit stejnou skutečnost rozdílně, přikládají jí každý jiný význam, proto má hodnocení subjektivní, osobnostní charakter. Hodnoty konkrétního člověka jsou odrazem hodnot společnosti, ve které žije. Vyjadřují to, co společnost uznává a přijímá jako závazné, významné, žádoucí a společensky prospěšné. (Velehradský, 1978) „Hodnocení je přičítání nebo upírání hodnoty, účelu, významu, cennosti nějakému jevu, jeho uvedení do vztahu k lidským potřebám a zájmům“ (Kučerová, 1996, s. 61).

Velehradský (1978) uvádí, že hodnocení plní zejména funkci poznávací a motivační, významně podmiňuje činnost lidí. Umožňuje lépe se orientovat ve skutečnosti, která obklopuje člověka, zaměřovat se na to co je pro něj podstatné a důležité. Lidé si v průběhu svého života vytvářejí určitý hodnotový systém. Toto se projevuje v jejich hodnotové orientaci v tom, co v životě upřednostní a co budou považovat za důležité a významné. Hodnoty, které člověk poznává, uznává a přijímá, se neustále mění. Také se mění jejich důležitost v danou dobu v životě člověka. Ve vzdělání a výchově se zaměřuje pozornost převážně na rozvíjení poznávacích schopností. Větší důraz bychom měli věnovat rozvíjení schopností skutečně hodnotit. Pokud se jejich hodnotící schopnosti nepodaří rozvinout, mohlo by to vést k narušení celého výchovného procesu.

1.4 Hodnotové orientace

Hodnotová orientace je velmi důležitá pro mezilidské vztahy, protože podstatným způsobem určuje chování, jednání a postoje jedince. Vyjadřuje vztah člověka ke světu, společnosti a přírodě. (Horák, 1997) „Hodnoty a hodnotová orientace jsou součástí energetické stránky osobnosti. Spolu s potřebami, zájmy a postoji vytvářejí motivaci k jednání člověka a určují směr tohoto jednání“ (Sak, 2000, s. 65).

Mezi hodnotovými systémy a orientacemi se vyskytuje mnoho rozdílů, jak na úrovni jedinců tak i sociálních skupin. Jednou z nejvýznamnějších typologií hodnotové orientace se zabýval Spranger (2009), který rozlišuje šest typů zaměření:

Teoretický typ – chce znát pravdu, touží poznávat, je racionální, zjišťuje co je podstatou světa, zajímá se o svět co se děje kolem něj.

Estetický typ – je zaměřen na krásu, praktické věci neřeší, jeho svět zahrnují barvy, zvuky a rytmy.

Sociální typ – za nejvyšší hodnotu považuje lásku k druhým, je laskavý a soucitný.

Ekonomický typ – hledá, co bude mít pro něj největší zisk a užitek, uznává hmotné majetky, poměřuje podle praktičnosti.

Náboženský typ – směřuje k absolutním a duchovní hodnotám, hledá podstatu světa a snaží se ji porozumět, rozhodující je hledání smyslu života.

Politický typ – zaměřuje se převážně na vlastní společenskou pozici. Za nejvyšší hodnotu považuje dosažení moci, je soutěživý, vyhledává možnost ovládat jiné lidi.

Zatímco Sak (2000), který se zabýval otázkou hodnotové orientace v českém prostředí, vytvořil těchto sedm typů hodnotové orientace na základě analýzy:

Egoisticko-materialistická orientace – je nejvíce zaměřena na majetek, plat a příjmy. Chce docílit úspěchu v zaměstnání, získat společenskou prestiž. Její nositelé se chtějí prosadit, být ve středu pozornosti a nemají zájem o ostatní lidi a společnosti něco přinést.

Profesně-rozvojová orientace – je orientovaná na hodnoty vzdělání, rozvoj vlastní osobnosti, vyhledává zajímavé práce, snaží se získat úspěch v zaměstnání. Je od ní očekávána tvořivost, zajímavost a chce posílit osobní rozvoj.

Reprodukční orientace – klade důraz na lásku a rodinu, a její rozšiřování. Zaměřuje se na vytváření zázemí pro růst a socializaci dětí.

Sociální orientace – směřuje člověka k sociální integraci. Napomáhá uspořádat společnost a jejím přínosem je utváření a reprodukce společenských vztahů. Navazuje na sociální potřeby, které jsou velmi důležité v období dospívání, kdy se snaží dospívající hledat svou vlastní identitu.

Globální orientace – zaměřuje se na životní prostředí a mír, který je pro lidskou civilizaci nejvýznamnější. Pro jedince jako takového je nejvyšší hodnotou zdraví.

Liberální orientace – je tvořena hodnotami svoboda, demokracie a soukromým podnikáním. Podstatu liberální hodnotové orientace nejvíce vystihuje nejsilnější faktor svoboda.

Hédonistická orientace – se zaměřuje na mezilidské vztahy, ale jsou to pouze ty vztahy, co jedince nesvazují. Aktivity člověka, které jsou dané touto orientací, mají nezávazný charakter a nevyžadují spolupráci s ostatními lidmi.

Horák (1997) se domnívá, že hodnotová orientace by měla být začleněna do obsahu vzdělání, jelikož podstatným způsobem určuje chování a jednání dětí a mládeže. Měla by být součástí žákova vzdělání a sebevzdělání. Výchova hodnot a postojů žáků ke světu i k sobě samým se stává stěžejní v oblasti vzdělávání dětí. U hodnot dnešní mládeže zejména převažují jejich vlastní názory a přesvědčení, na rozdíl od jejich postojů. Výchova k hodnotám není většinou zahrnuta do vzdělávání, tudíž se nelze nedívat, že lidem chybí odpovědnost za své chování nebo činy a odpovědnost je jedním ze znaků charakteru člověka. Hodnotová orientace žáka se vytváří přímým výchovným působením během vzdělávacího procesu. Schází-li tato hodnotová orientace ve vzdělání, která silně ovlivňuje jejich vědomosti tak může dojít k tomu, že lidem bude chybět odpovědnost za své vlastní činy. Vonkomer (1991) hodnotové orientace chápe jako strategickou rovinu zaměřenosti a rozhodování člověka. Sestavil dotazník Ho-Po-Mo na zjišťování hodnotových orientací, postojů k hodnotám a motivace výkonu.

Hodnotová orientace u žáků se vytváří přímým způsobem v rámci vyučování ve škole nebo nepřímým působením v prostředí organizace. „Hodnotová orientace je orientace určitými hodnotami a orientace na určité hodnoty“ (Horák, 1997, s. 12). Hodnotová orientace není většinou zahrnuta do vzdělávání, tudíž se nelze nedívat, že lidem chybí odpovědnost za své chování nebo činy a odpovědnost je jedním ze znaků charakteru člověka. (Horák, 1997)

2 HODNOTY A PROSTŘEDÍ

Prostředí člověka má významný vliv na jeho socializaci, výchovu, a především na utváření jeho hodnot. U každého jedince zdánlivě stejné prostředí nevytváří totožné hodnoty, každý jsme jiný, bývá to tedy individuální. Jelikož má každý z nás jiné potřeby, priority či zájmy, vnímání okolí je tedy odlišné. Prostředí má velmi významný vliv při utváření a formování osobnosti člověka. Musíme klást důraz na podmínky, ve kterých děti vyrůstají a vyvíjejí se. Vliv prostředí a výchovy mají podíl na tom, v jakou osobnost se dítě rozvine, jaké zásady a hodnoty bude uznávat a jakým směrem se bude ubírat jeho život.

Kraus (2001) uvádí, že životní prostředí člověka lze vymezit jako prostor, kterým je obklopen, v němž na člověka působí různé podněty, které rozvíjí jeho osobnost. Reaguje na tyto podněty, buď se jim přizpůsobí, nebo je aktivně změní. Je zřejmé, že člověk nemůže žít mimo přírodní prostředí a sociálních kontaktů. Závisle na své individualitě se člověk s prostředím, novými situacemi a danými podmínkami, které ho obklopují, vyrovnává různě.

Sociální pedagogika nezkoumá přírodní aspekty přírodního prostředí, ale zaměřuje pozornost k sociálním a kulturním činitelům. Prostředí představuje hmotné a společenské okolí, ve kterém člověk žije a vyvíjí se. Cílem pedagogického působení je zkoumat rozmanité vlivy prostředí, posilovat a upevňovat takové vlivy, které jsou v souladu s výchovnými cíli a předcházet či eliminovat možná nežádoucí působení. (Knotová, 2014)

Dle Bakošové (2008) změny vnitřních vztahů mají významný vliv na hodnoty člověka a to zejména rodinné. Pokud se výrazně změní rodinné prostředí, nemívá to příliš dobrý dopad na jedince. Může se tak změnit i pojetí výchovy rodičů. Proto je zapotřebí, aby si rodiče uvědomili jak významná je jejich výchova dětí k hodnotám a tradicím. Mezi základní hodnoty, které by dětem měli být vštěpovány rodiči, jsou: slušnost, přátelství, solidarita, tolerance a láska. „Prostředí, což je soubor vnějších podmínek, začíná pro dítě rodinou“ (Čáp, 1996, s. 40).

2.1 Rodinné prostředí

Rodinné prostředí je jednou z velmi významných hodnot u mladých lidí. Výchovný proces, zejména v rodině rozvíjí mezilidské vztahy a rozvíjí tak osobnost člověka. Výchova jako taková předává hodnoty jedinci pro jeho další rozvoj. Dospívající se chová na základě svých idejí, které ho motivují. Dítě či dospělý se snaží reprodukovat to, co mají vyzkoušené nebo naučené. Postupem času, kdy jedinec dospívá, objevuje hodnoty, s kterými se posléze identifikuje a přijímá je za vlastní. Díky tomu je pak schopen překonávat různé překážky, které se mu v životě postaví do cesty. Proto je pro výchovu velmi důležitý přístup k hodnotám. Pozitivně utvářené hodnoty v rodině dítěti přináší radost a cítí se být šťastné a tak rozvíjí jeho tvořivost. Právě u těchto hodnot zraje osobnost a člověk má lepší předpoklady pro růst. (Kučerová, 1996)

Musil (2014) uvádí, že je rodina základní jednotkou společnosti a její nejstarší institucí. Je to malá společenská skupina, která vzniká, tím že se dvěma lidem narodí dítě. Rodina již celá staletí existuje ve všech známých typech společenství a kulturách. Rodinné prostředí především ovlivňuje kvalita přírodního prostředí, ekonomické podmínky, také kulturní a politické vlivy. To vše se různou intenzitou projevuje, působí na ni a formuje ji.

Rodina představuje pro dítě první a velmi důležitý model, se kterým se ve svém životě setkává. Určuje jeho osobní vývoj, a jaký zaujme postoj k ostatním lidem. Dítě jeho rodina usměrňuje k určitým hodnotám a poskytuje mu zázemí a podporu. Rodina mu předává do života velmi důležité vzorce chování a jednání, bez nichž by se v dospělosti neobešlo. Významnou mírou utváří povahu dítěte a také má vliv na jeho duševní rovnováhu. Proto je nesmírně důležité, aby jedinec byl vychováván ve stabilní rodině, aby z něj vyrostl člověk se správnými nenarušenými hodnotami. (Matoušek, 1997)

Zatímco Říčan (2013) poukazuje, že rodina není jen o lidech nebo členech rodiny, ale i o prostoru nebo prostředí, ve kterém s nimi žijeme. V této primární instituci jsou promítány naše zvyky či emoce, získané výchovou a rodinnou tradicí. Všichni členové se podílí na tom jaké prostředí a životní podmínky si vytvoří, to bude následně ovlivňovat jejich chování a jednání v budoucnosti.

Dle Vágnerové (2005) u dospívajících rodina hraje stále významnou roli, i přesto, že se postupně od rodiny snaží odpoutat a osamostatnit se. Dospívající vnímají své rodiče jako partnery, kterým se vymezují. Tudíž autorita rodičů vůči jejich dětem prochází proměnou. V pozdní adolescenci rodina stále má velký význam, kde se mladistvý rád vrací. Na konci tohoto období se vztah s jejich rodiči stabilizuje.

Vztahy v rodině mají neformální charakter. Rodina jako taková zahrnuje nespočet funkcí a zaměřuje se na všechny členy v rodině. Především jsou to funkce biologická nebo reprodukční, výchovná či ekonomická. Rodinu definujeme jako sociální skupinu, ve které člověk zaujímá místo, už od svého narození, a proto je velmi důležitá v socializaci jedince. (Reichel, 2007) „Rodinu lze tedy označit jako přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž si mohl vybrat jiné a přejímá to, co v něm je připraveno rodiči“ (Přadka, 1983, s. 90).

Matoušek (1997) tvrdí, že rodina představuje pro každého člena rodiny především pocit bezpečí a zázemí. Člověk v ní hledá oporu, pocit smysluplnosti a pohody pro jeho psychiku i zdraví. Děti od svých rodičů přejímají jejich vzorce chování. Rodiče se velmi často vrací ve vzpomínkách do svého dětství a tím se snaží ve výchově vyvarovat chybám svých rodičů. Pro dítě je rodina velmi důležitá, protože se zde učí dovednostem a znalostem. Významnou roli hraje rodinné zázemí především v předškolním věku, kde je velmi důležité, aby rodinné prostředí dítě kladně ovlivňovalo. Pro správný vývoj dítěte je má velký význam stabilní prostředí domova. Rodiče bývají zpravidla k dispozici svým dětem neustále a to i v době kdy jsou unavení či nemocní, proto může v rodině vznikat napětí a stresové situace. Velmi často se jedinec podřizuje zájmům celé rodiny, proto jeho individuální plány jdou stranou. Jeden ze znaků rodiny je společné bydlení, proto tento celek utváří domov, který dětem i rodičům dává jistou stabilitu. Toto prostředí je ideálním místem pro výchovu dětí.

Rodina „má jedinečné a výsadní postavení v několika směrech. Předně, jen ona stojí na počátku - a má tedy možnost ovlivňovat vývoj dítěte v jeho nejcitlivějších fázích. Za druhé, nejpřirozenějším způsobem a nejvydatněji může uspokojovat základní psychické potřeby dítěte. A za třetí, je modelem mezilidských vztahů, které si dítě ponese dál do života a jímž bude poměřovat všechny vztahy další, do nichž samo vstoupí“ (Matějček, 1994, s. 16).

2.2 Vrstevnické prostředí

Prostředí vrstevnických skupin je jedním z významných typů skupinového prostředí. V těchto sociálních skupinách se přirozeně soustřeďují dospívající, které spojují společné zájmy a potřeby. Pro jedince má vrstevnictví význam po celou dobu života. Je přirozenou potřebou v jisté fázi rozvoje osobnosti být v kontaktu se svými vrstevníky, prožívat s nimi své touhy, sdílet pocity a osamostatňovat se. (Knotová, 2014)

Dle Čápa (1993), vrstevnická skupina se vyznačuje tím, že v této skupině jsou mladiství přibližně ve stejném věku. Zatímco u jiných skupin jako je rodina, se vyskytují lidé odlišných věkových kategorií. Tato skupina bývá vždy neformální. Může to být skupina se stejnými či naopak odlišnými zájmy. Zpravidla jsou to skupiny, které se vyznačují, tím že mají stejné zájmy a očekává se od nich stejné chování.

V průběhu života se každý z nás stává členem určitých sociálních skupin. Každá z těchto skupin má svou ideologii, zaujímá různé hodnoty či normy, které jsou v průběhu vytvářeny. Každá skupina má své zájmy i potřeby, které se časem vyvíjejí. Pro dospívající je pak velmi důležité se stát členem vrstevnické skupiny, která mu slouží zejména jako opora a skrze ni si utváří svou identitu. Tímto členstvím se mu zvyšuje sebevědomí, pocit sebejistoty a to mu napomáhá k osamostatňování a individuaci. (Vágnerová, 2005)

Dle Macka (2003) dospívající mladí lidé touží komunikovat a chtějí být v intenzivním kontaktu s vrstevnickou skupinou. Vztahy mezi vrstevníky slouží k vzájemnému sdílení názorů, zkušeností a pocitů. V rámci těchto vztahů se rozvíjí schopnost komunikace a interakce. Pro dospívající je velmi významné obstát v mezilidském kontaktu s přáteli a spolužáky. Vzájemná interakce jim napomáhá zvýšit sebevědomí a samostatnost. Jiného názoru je Vašutová (2010), která uvádí, že vrstevnické skupiny nemají jen pozitivní vliv na dospívající, ale mohou mít také negativní vliv. Adolescenti ve věku kolem šestnáctého roku své života mají pochyby o tom, aby nebyli zavrhnuti skupinou. V dalších letech získávají pevnější a trvalejší vazby. Ke konci adolescence se již neidentifikují ve všem se všemi vrstevníky, utváří si více vlastní názor. Ubývají tak různé konflikty ve skupině, ale také mimo ni.

Vagnerová (2000) uvádí, že potřeba citové jistoty a bezpečí bývá uspokojována především v rodině. Tyto role poté přebírají vrstevníci. Ti dětem napomáhají s problémy v situacích, které nechtějí řešit s dospělými. Někdy jako podpora stačí pouhá přítomnost ostatních dětí. V jejich společnosti jsou odvážnější a lépe překonávají složitější úkoly. Vrstevnické prostředí učí děti novým způsobům chování, než byli zvyklí doma. Učí se mezi sebou vzájemně komunikovat, kooperovat ale také soupeřit. Vytváří vlastní normy, které je třeba respektovat, aby byly děti přijaty a akceptovány. Jednou z významných norem je požadavek férovosti a spravedlnosti. Vrstevnická skupina napomáhá rozvoji poznávacích procesů. Představuje rovnocennou referenční skupinu, proto i potřeba seberealizace zde může být uspokojována lépe než mezi dospělými. Kontakt s vrstevníky je velmi významný pro období školního věku.

2.3 Školní prostředí

Druhou nejvýznamnější částí sociálního prostředí po rodinném je pro děti školní skupina. Obzvláště na začátku školní docházky se stává významným modelem společenského života. Usnadňuje přechod z primárního rodinného prostředí do širšího, kde vzniká spousta nových sociálních kontaktů. (Řezáč, 1998)

„Poctivost k druhým, k institucím, ke společnosti a k sobě. Vnitřní síla a důvěra, kterou může dát výchova založená na pravdomluvnosti, spolehlivosti a osobní integritě“ (Eyre, 1993, s. 21). Školní prostředí je součástí lokálního, je ovlivňováno školou a zároveň na ni významně působí. Jako sociální instituce má vlastní organizaci, stanovené výchovné cíle, techniky a metody práce. Primárním požadavkem školy je sice především zabezpečit vzdělání, ale výrazně působí také v oblasti výchovné. Toto prostředí je specifické tím, že je založeno na interakci dětí a dospělých. Zvýšit efektivnost výchovně – vzdělávacího působení významně napomáhá vzájemný intenzivní kontakt mezi učiteli, žáky a rodiči. Jejich společné aktivity významně ovlivňují sociální podmínky, které se podílejí na utváření školního prostředí. Škola představuje všechny existující sociální normy. (Knotová, 2014)

Musil (2014) uvádí, že by děti neměli být přetěžováni a trávit příliš mnoho času ve školních zařízeních. Také by měli navštěvovat volnočasové instituce v běžném týdnu tak, aby jim zůstal dostatek času, ve kterém by se mohli věnovat „sami sobě“. Návštěva těchto institucí, by jim neměla vzít veškerý volný čas, měli by si ho užívat dle své chuti a věnovat se tomu čemu chtějí oni sami. Proto je velmi důležité aby děti měli určitou rovnováhu mezi časem tráveným ve školním prostředí a mimo něj.

2.4 Volnočasové prostředí

Prostředí, ve kterém se v životě člověka odehrávají různé aktivity ve volném čase, zasahuje do jeho životního stylu a rytmu. Jsou zde rozmanité příležitosti k seberealizaci člověka. Moderní doba přináší rychlé změny v životě všech generací, pro společnost začíná být množství volného času jednou z cenných hodnot. (Knotová a kol., 2014)

Utváření vlastních životních podmínek a aktivitou jedince si každý člověk utváří svůj individuální systém hodnot. Z hlediska volného času můžeme rozdělit lidi dle toho, jakou hodnotu přisuzují volnému času. Hodnotová orientace člověka se zaměřuje buď nato „mít“ a schraňovat materiální předměty, nebo „být“ hnát se kvantem zážitků aniž bychom je kvalitně prožívali. Vliv na utváření volného času má primární roli rodina, zde jsou dětem prvními vzory rodiče. Děti se od svých rodičů učí žít určitým způsobem, přebírají a napodobují jejich chování. Každá rodina má jiný životní styl a jinak ho využívá. Zde si osvojujeme své základní návyky a postoje. Způsob jakým využíváme volný čas je jedním z nejvýznamnějších ukazatelů životního stylu. Je důležitou hodnotou, ale lidé mu přisuzují různý význam. Na utváření volnočasového prostředí se tedy významně podílí rodina. Jeden z cílů výchovy je naučit dospívající, aby rozumě využívali volný čas, formovat a podporovat jeho záliby a celoživotní zájem. (Pávková a kol., 2008)

Hofbauer (2004) uvádí, že výchova a život dospívající mládeže probíhají v různých prostředích. Nejprve většinou u rodičů, ve škole, v přípravě na povolání a poté ve světě práce, po založení vlastní rodiny také s partnerem i dětmi, ve volném čase a v prostředích ovlivňované médii. Volnočasové aktivity, které se uskutečňují v těchto prostředích, jsou rozmanité, mají různé hodnotové zaměření a účinky. Pomáhají nám formovat jedince a jejich skupiny, vytváří mladou generaci a celou společnost. Mladí lidé by se měli naučit svůj volný čas prožívat plnohodnotně. V posledních letech neustále roste význam výchovného zhodnocování volného času. Zatímco Kraus (2001) tvrdí, že volný čas, bychom se měli především naučit využívat kvalitně. Školy by měli dětem pomoci prostřednictvím volnočasových aktivit rozvíjet schopnosti a utvářet dovednosti. Projekty zaměřené na zážitky a rozvoj osobnosti podporují odpovědnost a samostatnost. Těmito volnočasovými projekty zvyšujeme potenciál žáků a rozvíjíme jejich osobnost. Tímto si snáze poradí s životními překážkami a půjdou si za svým životním cílem.

2.5 Virtuální prostředí

V reálném životě je komunikace s našimi přáteli velmi významná. Osobní kontakt s lidmi, je nejlepší způsob jak se s danou osobností lépe poznat. Na základě jeho chování lze předpovídat jeho následující chování. Ve virtuálním světě se stává nedostatkem fyzický kontakt, který je zde založen jen pouze na virtuálním světě. Informace, které skrze sociální sítě získáváme, mohou mít negativní vliv, zejména tehdy, když jsou nám poskytovány ve velkém množství. Nedokážeme pak odlišit pravdu od lži. Sice nám to může poskytovat snadný přístup k různým informacím, ale přesto musíme dbát na realitu.

Winston (2018) poukazuje, že virtuální prostředí umožňuje teenagerům zůstat v kontaktu s přáteli i tehdy pokud s nimi nejsou osobně. Rozšiřuje jejich kontakty v reálném světě, dává jim možnost jim, aby byli společenší a účastnili se různých aktivit s jejich přáteli, přestože nejsou fyzicky přítomní. Víme, že chování jedince je v reálném světě projevem jeho hodnot a ve virtuálním světě je to totožné. Internet lidi spojuje, je to cenný zdroj informací a považuje se spíše za doménu mladých lidí. Slušné chování v reálném světě svědčí o dobrých mravech a úctě k ostatním. Také ve virtuálním prostředí bychom měli dodržovat pravidla slušného chování, proto, aby byl digitální svět bezpečný a nikoho neohrozil. V dnešní době je digitální prostředí součástí jejich vzdělávání i společenského života. Mladí lidé mají dojem, že o něco přicházejí, pokud nejsou neustále online, ale pravdou je, že přichází o spoustu zážitků odehrávajících se v reálném světě.

Kdežto Šmahel (2003) uvádí, že prostředí virtuálního světa nese jistá rizika tím, jak výrazně mohou působit na dospívající. Mohou mít různý vliv podle toho, jaký typ komunikačního prostředí využívají. Dospívající si uvědomují, že ve virtuálním světě mohou být více otevření, také se více projevit, vyjádřit své názory a pocity. Toto v reálném světě bývá pro ně složitější, jelikož prochází náročným obdobím dospívání. V tomto prostředí mizí bariéry a tím se dospívající stávají odvážnější a výřečnější, ztrácí zábrany. Základní potřeby a motivy adolescentů nám mohou pomoci pochopit, jejich jednání a chování ve virtuálním prostředí. Bezpečná komunikace prostřednictvím internetu napomáhá dospívajícím vypořádat se s otázkou vlastní identity. Dospívající zde mohou navázat intimní vztahy, identifikovat se skupinami, které jim dávají pocit, že tam patří. Na internetu lze najít neomezený počet lidí i skupin, které mají různé zájmy, hodnoty a normy. Adolescenti touží být nezávislí, snaží se dělat věci podle sebe a internet

je to správné místo, které může uspokojit tyto potřeby. Mohou zde poznat nové lidi, dělat vzrušující věci, ale přitom být v bezpečí domova. Tímto je pro ně virtuální svět tolik přitažlivý.

Dle Winstona (2018), je největší výhodou internetu to, že poskytuje dospívajícím možnost být neustále navzájem v kontaktu a umožňuje jim přístup k aktuálním informacím. Prostřednictvím internetu je možné komunikovat s přáteli, sledovat zpravodajství, nakupovat online. Také jim online prostředí umožňuje vzdělávat se a získávat nové dovednosti. Nabízí jim relaxaci a sdílení zálib s přáteli. Ve virtuálním prostředí mohou projevit svou osobnost, posílit přátelství, bavit se, odpočívat i vzdělávat. Internet jim nabízí prozkoumat a poznat doslova celý svět. Dospívající používají především sociální sítě, měli by vědět, jak tyto sítě fungují a jakým způsobem se na nich chovat. Tímto se nevystaví riziku, které přináší a maximálně je využijí ve svůj prospěch. Sociální sítě umožňují nepřetržité spojení a okamžitou komunikaci se všemi přáteli, proto se neubráníme srovnávání, které v nás může vyvolat smutek, závist nebo pocit, že o něco přicházíme. Musíme si uvědomit, že lidé na sociálních sítích zveřejňují vybrané informace, které ukazují, jen to nejlepší z jejich života, což je jejich záměrem. „To, jakým způsobem děti využívají přístup k internetu, do značné míry závisí na jejich zájmech. Zájmy přímo ovlivňuje prostředí, v němž žijí“ (Brdlička, 2003, s. 57).

Online prostředí obsahuje informace, které mohou být pro jeho uživatele nebezpečné a mohou dospívajícím uživatelům vážně ublížit. V současné době jsou to především nebezpečné výzvy v online prostředí, které nabádají uživatele nebezpečnému chování, které jim může způsobit vážnou zdravotní újmu. Měli by dětem poskytnout informace o tom, jak nebezpečné toto chování je a jaké následky může způsobit. Rodiče, učitelé či vychovatelé by měli komunikovat s dětmi na toto téma, citlivě je informovat o rizicích, které přináší internetové prostředí. (E-bezpeci.cz © 2008)

3 STARŠÍ ŠKOLNÍ VĚK

Adolescence je období mezi dětstvím a dospělostí, období přípravy na nadcházející dospělost. V tomto období si dospívající vytváří své hodnoty, postoje názory a vymezují cíle, které chtějí v životě dosáhnout. Je to období významných biologických, psychických i sociálních změn. Období dospívání je velmi významným milníkem v životě mladých lidí pro jejich rozvoj a formování osobnosti. Pro vymezení období dospívání vidíme značnou rozdílnost v tom, jak ji vymezují různí autoři. Toto rozlišení může být u některých na pubertu a adolescenci jak např. uvádí:

Vágnerová (2012) dospívání dělí:

Raná adolescence, časově ji zařadila přibližně mezi 11 až 15 rokem života a na **pozdní adolescenci**, zahrnuje následujících pět let života, je časově vymezená od 15 do 20 let.

Macek (2003) také dospívání rozděluje na dvě fáze:

Pubescence, kterou pak ohraničuje časovým intervalem 11 až 15 let a **adolescence**, ta je většinou časově datována od 15 až do 22 let.

Dané období dospívání někteří autoři rozdělují na tři fáze:

Novotná, Hříchová a Miňhová (2012):

Prepubescence je časově ohraničena od 11 do 13 let. Pubescence se ohraničuje časovým intervalem od 13 do 15 let a Adolescence je vymezena od 17 do 21 let.

Dospívání, zejména puberta je pro všechny zúčastněné, velmi složité období. U mladých lidí se většinou spojuje s ukončením studia na základní škole a závazně na to si volí své budoucí povolání. V tomto období se dospívající člověk proměňuje psychicky, tělesně či společensky v dospělého. Zde si ujasní své priority či hodnoty, jako je jeho názor, vlastní osobnost či zodpovědnosti. Toto období můžeme chápat jako přechod od nesamostatného dítěte k samostatnému dospělému člověku, stává se zde nezávislým na svém okolí či rodičích a zpravidla přijímá zodpovědnost za svůj život. U adolescenta nastávají změny hlavně fyziologické, mění se i jeho postoje, vztahy s ostatními, psychika, zájmy i hodnoty. (Čačka, 2000)

Králíková (1985) poukazuje na to, že adolescence je období bezradnosti a problémů, které již mají určitý směr. Toto významné období přináší řadu složitých situací. Adolescent je již rozumný na to aby věděl, že svět je plný nových poznání. Mladí lidé jsou v tomto období citliví, cloumají s nimi emoce a zároveň mohou být velmi kritičtí, což může přinést duševní neklid někdy i deprese. Pokud dospívající dospělým důvěřuje, rád uvítá jeho podporu. Dobrý vztah mezi rodičem a dítětem je v tomto období velmi významný, měl by mu být oporou a kamarádem, na kterého se může obrátit v jakékoli situaci. Rodiče by měli v tomto bouřlivém období dětem spíše radit, poskytovat jim své názory a snažit se s nimi diskutovat a méně jim přikazovat. „Učme naši mladou generaci hodnotit každé dění tak, že si sebe představí v roli toho druhého“ (Králíková a kol., 1985, s. 40).

Čačka (2000) se domnívá, že toto období je obtížné pro mladé, zejména hlavně kvůli změnám vzhledu, ale také i kvůli jejich pocitům nejistoty je zde zřejmá snaha se začlenit, ale pokud se jim to nedaří, tak velmi často vznikají konflikty s okolím. Dospívající jsou velmi často unavení, protože u nich dochází k mnoha změnám jako např.: intenzivně zde pracují žlázy pohlavní, dále to je růst srdce, svalstva i kostí, které rostou rychleji a nerovnoměrně. V tomto náročném období by dospívající neměli být psychicky ani fyzicky přetěžováni. Zvýšená únava se projevuje tím, že dospívající nejsou schopni podávat odpovídající výkony k jejich psychické i fyzické zralosti.

Zatímco Carr-Gregg (2010) poukazuje především na to, že pokud chceme, aby z dospívajícího vyrostl nezávislý dospělý člověk, musíme ho ponechat plnit úkoly, které mu toto období přináší, aby si utvořil vlastní identitu. Získat nezávislost na rodičích a dospělých opatrovnících. Měli bychom mu dát možnost najít si přátele dle vlastního výběru a poznat lásku k jinému pohlaví. Dále by měl najít směr, kterým se bude ubírat jeho profesní kariéra, zajistit pro sebe ekonomickou nezávislost na rodičích a především najít si své pravé místo ve světě.

3.1 Vývojové změny ve starším školním věku

V období dospívání přichází významné tělesné změny, které jsou zřejmé na první pohled. Změny růstu nastávají zejména v období dospívání. Během něj se v pubertě dvojnásobně zvětší srdce. Někteří jedinci mohou vyrůst až o deset centimetrů za rok. Jsou adolescenti, u kterých se nastartuje zrychlený růst již v devíti letech a u jiných to může být až v patnácti. Pohlavní orgány dozrávají a období dospívání začíná. Citové změny bývají složitější a často mohou přinést větší problémy rodičům v komunikaci s nimi. Emocionální stavy dospívajících dětí jsou v tomto období nepředvídatelné. Jsou dny, kdy děti působí dospěle a vyrovnaně, jiné dny jsou zase vzdorovité či náladové. Rodiče by měli vědět, že v tomto proměnlivém období mladí lidé nemohou ovládat své city a emoce. Je to zřejmé, jelikož prochází dynamickým obdobím tělesných a psychických změn, které ovlivňují náladu. V tomto období je pro mladé lidi zejména důležitý jejich vzhled, rodiče by se měli vyjadřovat k tomuto tématu velmi citlivě. Problémy s tvarem, velikostí a vzhledem jejich těla pro ně mohou být počátkem velkého trápení. V závislosti na tom se může v některých případech rozvinout porucha příjmu potravy jako je anorexie nebo bulimie. Rodiče by měli dospívající podporovat a posilovat jejich sebedůvěru a sebevědomí. (Carr – Gregg, 2010)

Podle Čačky (2000) tělesná změna u dospívajících dívek i kluků, by měla být pozitivně vnímána dospělými i jejich okruhem vrstevníků. Je velmi důležité jak je samotné vnímá jejich okolí, protože změna jejich vzhledu je velmi důležitá pro jejich identitu (účes, oblečení atd.). Tyto změny u adolescentů si vynucují novou integritu. V dospívání se začínají objevovat rozdílnosti jak fyzické tak i psychické mezi dívkami a chlapci. Mohou zde být třináctiletí nebo čtrnáctiletí jedinci na začátku dospívání bez jakýchkoliv viditelných změn, ale naopak i adolescenti s téměř ukončeným pubertálním vývojem. Může se to také projevat i rozdílností psychologických schopností v jejich individuálním projevu.

V pubertě u dívek se zvyšuje hladina estrogenu, který je odpovědný za růst svalů, kostí a také za vývoj pohlavních orgánů. Dívky dospívají dříve než chlapci. U dívek přichází první menstruace, která je může vyvést z míry, proto potřebují citlivé zacházení. V tomto období dochází ke kolísání hladiny hormonů což má za důsledek únavu a různé výkyvy nálad. Mnoho dívek vypadá daleko starší na svůj věk a je možné, že právě toto je může dostat do nepříjemných až nebezpečných situací.

Zatímco u dívek zvyšuje hladinu hormonů estrogen, tak u chlapců se dramaticky zvyšuje hormon nazývaný jako testosteron. Odpovídá za růst pohlavních orgánů, svalů i kostí, růst vousů i za transformaci hlasu. Růst u chlapců začíná většinou kolem dvanáctého roku, ale může to být i později. Prohloubení hlasu chlapců může na ně mít pozitivní i negativní vliv. Pro adolescenty může být změna hlasu zahanbující záležitost, proto je lepší, když je na to rodiče nebudou upozorňovat a budou k nim citliví. (Carr – Gregg, 2010)

Čačka (2000) se domnívá, že rozdíly mezi dívkami a chlapci v dospívání se postupem času začínají vyrovnávat i přesto, že dívky dospívají kolem devatenáctého roku života a chlapci o něco později. U každého jedince se může tato hranice ukončení adolescence lišit. Kromě fyzických změn zde patří zejména také změny v myšlení, lepší schopnosti k řešení různých problémů a konfliktů či orientace v realitě. Také se mění jejich citové i duševní vazby a jejich integrace. U adolescentů se velmi rychle mění jejich vlastnosti a také se tvoří úplně nové. Období dospívání je velmi významným milníkem v životě mladých lidí pro jejich rozvoj a formování osobnosti.

3.2 Kognitivní vývoj a rozvoj poznávacích procesů

Dospívání provází zejména změny emocionální, které se projevují vyšší impulzivitou a nedostatkem sebeovládání. Díky přecitlivělosti a častým změnám nálad adolescent narušuje mezilidské vztahy a vytváří tak velmi časté hádky, na základě nich mohou vznikat konflikty. Pocity jako je například odmítnutí či jakákoliv negativní reakce ho může znejistit. Velmi často nedává své city najevo, protože si jimi není jistý, neumí je správně formulovat. Má strach z nepochopení, odmítnutí a za své pocity se stydí. (Vágnerová, 2000)

Dle Čačky (2000) období adolescence přináší mnoho vývojových změn. Jednou z nich je individualizace, kdy si jedinec sám sebe uvědomuje a vytváří si tak své vlastní postoje, city, hodnoty. Tyto změny jsou vázány na personalizaci či individualizaci. Na toto navazuje proces socializace a kultivace, kde získává nové kontakty, vztahy a začleňuje se společností. Toto období se vyznačuje celkovou snahou o nezávislost na rodině a nastává budoucí volba povolání – sociální zralost. Získává tak i určitou empatii k ostatním i ke svým vrstevníkům – biologická zralost. Také se zde utváří jeho sebepojetí a dotváří si vlastní postoje a ideály, o které se pak může v budoucnu opřít při rozhodování – osobní zralost. Tímto si dospívající utváří vlastní vzorec chování a jednání, kterými je pak ovlivněn interakcí s okolím. Zvláštní význam v tomto období přisuzujeme otázkám týkajících se vlastního „já“, jeho zařazení ve společnosti a světě. Pro pubescenty je vnímání okolního světa spíše povrchní a zjednodušené což velmi často vede k ukvapeným závěrům. Zatímco u adolescentů, kteří dokážou své poznatky i zkušenosti lépe využít tak, že se orientují na podstatnou část té dané situace. Pozornost u pubescentů také ovlivňuje jejich oslabená nervová soustava, ale také jejich neustálená rozmanitost zájmů. Proto je u nich pozornost nestabilní a velmi často kolísá, což vede k časté unavenosti a emoční labilitě. U adolescentů, už vnímání bývá významně vyhraněné a dochází tak k lepší koncentraci, kde může využít jeho poznatky a životní zkušenosti.

3.3 Rozvoj adolescentovi identity

Adolescence neboli přechod do dospělosti je poměrně krátké vývojové období mezi pubertou a ranou dospělostí. Velmi dynamicky se dokončuje proces fyzického a psychického zrání, přichází nové sociální role. Mladý člověk by se měl osamostatňovat, poznat sám sebe a zejména si začít uvědomovat vlastní identitu a integraci osobnosti. Dospívání je velmi významným milníkem v životě jedince. V tomto období adolescent klade větší důraz na vlastní tělo, oblečení i na celkovou úpravu zevnějšku. Je utvářena jeho identita, zajímá se více o vlastní tělo a přikládá větší význam oblasti sociální. V tomto období se zejména dívky zaměřují na svůj vzhled ve větší míře než obvykle. Jejich atraktivita začíná mít daleko větší význam. Toto období přináší dospívajícímu úkoly, které jsou předpokladem dosažení jeho dospělosti. (Vágnerová, 2005)

Jednou z nejvýznamnějších myšlenek v dospívání jak uvádí Erikson (in Macek, 2003) je to, že hlavní vývojový úkol v období adolescence je ujasnění vztahu k sobě a hledání vlastní identity. Dospívání definuje jako konflikt mezi nutností integrace sebe samého (ego identita), a potřebou vyrovnat se s mnohdy neurčitými nároky společnosti tak, aby adolescent byl schopen nalézt a přijmout své vlastní místo a hodnotu jako právoplatný člen společnosti. Pokud by se adolescent necítil uznávaný rodiči, vrstevníky či jinými lidmi může u něj nastat pocit odcizení. Obvykle rozlišujeme osobní aspekt identity, který se vyznačuje vědomím vlastní jedinečnosti a ohraničenosti vůči ostatním. Kládeme zde především důraz na otázku „kdo jsem?“. Potřebu začlenění spolupatřičnosti, souvislosti se vztahy a časem zahrnuje sociální aspekt identity. Jsou to myšlenky typu „kde je mé místo?“, „čeho jsem součástí?“, „odkud pocházím?“ a kam bude „směřovat?“ má životní cesta.

Dle Křivohlavého (2006) mají mladí zájem o sebepoznání, snaží se porozumět především sami sobě. Usilují být v souladu se svými přirozenými potřebami, často však neberou ohled na ostatní. Vyhýbají se vnějším motivacím, snaží se nedělat nic, co se jim zdá nevýznamné. Pozitiva v budování identity dospívajících je snaha být sám sebou, rozpoznávat vlastní pocity, umět vyjádřit vlastní názory, rozvíjet své nadání a vlohy. Zatímco Jandourek (2007) poukazuje, že sociologie nahlíží na adolescenci, především jako na období kdy se jedinci oddělují od primární rodiny, zapojují se do společnosti a institucí, přejímají roli dospělých, hledají a vymezují si své vlastní společenské postavení.

3.4 Socializace ve starším školním věku

Během dospívání se mění hodnoty dospívajících, zde se významně podílí vývoj jejich rozumových schopností. Adolescent zaujímá určitou sociální roli, nechce být v roli podřízeného, proto není schopen akceptovat názory autorit, jako jsou rodiče či učitelů. Mezi typické znaky patří velmi časté dohadování se s rodiči, což je typické v období puberty. Díky tomuto jedinec získává určitý pocit jistoty a tím se dokáže autoritě vyrovnat. Postupně se stává samostatným a na rodičích méně závislým. Nejvýznamnějšími se pro ně stávají vrstevníci, s kterými se čím dál víc ztotožňuje, a kteří ho nejvíce ovlivňují. Tito vrstevníci jsou pro ně jistým modelem, který se snaží uplatnit i ve své rodině. Pokud zjistí, že jsou v dané situaci na tom hůře než jeho vrstevníci, vytváří vyšší tlak na své rodiče ve svůj prospěch. (Vágnerová, 2000)

Často uvažování o rodičích, učitelích a jiných dospělých lidech bývá u dospívajících ovlivněno jejich vrstevníky. Jedná se tak o jednu ze skupinových norem, kterou se snaží dodržet, protože kdyby měli jiný názor, tak riskují, že budou posléze kritizováni nebo zavrženi. V tomto období si dospívající více uvědomují různé postoje a názory ostatních lidí. Pocity a názory u adolescentů závisí na tom, o koho se jedná, své vrstevníky zpravidla hodnotí lépe jak dospělé, protože k nim mají, bliž. Sociální hodnocení je způsob uvažování o jiných lidech, které se mění v závislosti, jak se proměňuje celkově myšlení a prožívání. Dospívající jsou mnohem schopnější posoudit lidi okolo sebe a to hlavně na základě jejich projevů, vlastností a aktuálního chování. Jejich názory na ostatní bývají velmi často radikální a kritické, což velmi často vede k různým konfliktům. Začlenění adolescenta do širšího okruhu společnosti, mu pomůže získat nové poznatky o myšlení a chování lidí, to mu rozšiřuje jeho názory na svět. Díky takto nově získaným zkušenostem se u něj obohacuje sociální poznávání. Mladí lidé velmi často tak promítají do ostatních své pocity a představy, což bývá velmi nepřesné a vytváří se tak jednostranný názor. Proto bývají často k dospělým lidem kritičtí, ale zatímco ke svým vrstevníkům pozitivní. Je to i skrze to, že o svých vrstevnících vědí více než o dospělých, a to protože ke svým vrstevníkům bývají otevřenější, mají podobné zájmy a sdílejí spolu své pocity či názory. (Vágnerová, 2012)

Zatímco Carr – Gregg (2010) uvádí, že pro mladé lidi je v životě především důležité být vyrovnaný a stát oběma nohama na zemi. Je dobré cítit, že má pevnou zem pod nohama a zároveň si moci užít pocit, že mohu vznést se do oblak. Také musí mít pocit, že se může vrátit bezpečně zpět na zem. Rodiče se mnohdy těžce vyrovnávají ze skutečností, že to není jejich život, ale nýbrž život jejich dětí, ale tím, že pomáhají dětem hledat určitý směr v životě, obohatí i sebe.

Vágnerová (2012) se domnívá, že v pubescenci je komunikace s dospělými a především s rodiči vzájemným neporozuměním. Dávají najevo jen to, co si myslí nehledě na to, s kým komunikují. Neradi odkrývají okolnímu světu své soukromí či jejich problémy. Uzavřenost dospívajících k rodičům bývá zapříčiněna tím, že ubývá témat, která mohou spolu řešit. Jsou neochotní se zabývat rodiči a tím co oni považují za podstatné. Témata jejich rodičů jsou pro ně nedůležité a mají pocit, že jim budou opakovat, to co už slyšeli. Netrpělivost dospělých s adolescenty narušuje komunikaci s nimi a to také i kvůli jejich unavenosti či znechucení. Zatímco s vrstevníky chtějí trávit, co nejvíce času cítí, že mají pro ně větší pochopení. Komunikační vzorce, zejména styl oblékání či různé úpravy svého zevnějšku vytváří skupinovou identitu. Dospívající si utváří životní styl, který je charakterizuje, používáním některých slov, oslovení, skrze něj se snaží upozornit na svou osobu. Jejich komunikace má určitou neverbální složku jako je např. hihňání, grimasování, strkání apod.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část diplomové práce navazuje na část teoretickou. Zatímco teoretická část diplomové práce je zaměřena na popis a vysvětlení základních pojmů jako jsou hodnoty, jejich význam, typologie hodnot, hodnotová orientace, dospívání a prostředí, které významně ovlivňuje žáky staršího školního věku, tak praktická část je zaměřena na vlastní kvantitativní výzkum v podobě dotazování žáků devátých tříd základní školy pomocí standardizovaného dotazníku. V praktické části je vymezen cíl výzkumu, design výzkumu, výzkumný soubor, metoda realizovaného výzkumu, vyhodnocení výzkumných otázek a závěr provedeného výzkumu.

V praktické části jsme se inspirovali především výzkumem Saka a jeho baterií 23 hodnot. Náš výzkum by měl mít potenciál přinést nové poznatky v hodnotách a hodnotových orientacích současné mládeže. Rádi bychom navázali na tuto sociologickou analýzu. Výzkumem hodnot mládeže se dlouhodobě v českém prostředí zabýval Sak (2000), který uvádí, že na formování a vývoj osobnosti mladého člověka významně působí i přicházející budoucnost. Významné je působení společnosti na mládež a dopad společenských podmínek na dospívající. Mládež se stává objektem společenského působení a v průběhu sociálního zrání dochází k přeměně na společenský subjekt. Hodnotový systém současných dospívajících se utváří ve složitých podmínkách. Na chování a jednání jedince má vliv strukturovaný systém hodnot, nikoli jedna konkrétní hodnota. Výsledky svých studií české mládeže a jejich proměny popsal v dílech „Proměny české mládeže“ a „Mládež na křižovatce“, což je sociologická analýza, jež mapuje postavení mládeže ve společnosti a její úlohy. Tento výzkum nám umožňuje důkladně popsat klíčové fenomény, které rozhodují o směřování mládeže a stavu naší mladé generace. Dílo vzniklo na základě empirických požadavků, které se opírají o výsledky z třiceti sociologických výzkumů. Cílem tohoto díla je popsat mladou generaci na začátku procesu začleňování české společnosti do evropských kultur, utváření evropské identity a vzniku informační společnosti. Publikace se snaží přinést poznatky o současné mládeži a o tématech, které dosud nebyly zmapovány v jiných výzkumech a publikacích.

4.1 Design výzkumu

Téma diplomové práce jsem si vybrala na základě toho, že je stále aktuální a hodnoty u lidí se mění s každou novou generací. Dnešní mladí lidé se budou v budoucnu muset produktivně zapojovat do společnosti, proto mě velmi zajímají jejich uspořádání hodnot. V následujících letech se dospívající stanou nositeli hodnot, které zastávají a tak bude následující vývoj společnosti v jejich rukou. Proto do jisté míry na současných mladých lidech bude záviset, jakým způsobem se bude společnost vyvíjet. Také na základě svých hodnot budou v budoucnu ovlivňovat výchovou a vzdělání budoucí generace.

4.2 Výzkumné cíle

Hlavní výzkumný cíl je zjistit, jaké hodnoty preferují žáci 2. stupně základních škol.

Dále jsme si stanovili dílčí cíle:

- 1) Zjistit, co považují žáci staršího školního věku ve svém životě za důležité.
- 2) Zjistit, zda dívky a chlapci preferují různé hodnoty.
- 3) Určit z preferovaných hodnot hodnotové orientace žáků 2. stupně základních škol.

4.3 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumnou otázkou je zjistit, jaké hodnoty preferují žáci 2. stupně základních škol?

Dílčí otázky:

- 1) Co považují žáci staršího školního věku ve svém životě za důležité?
- 2) Je rozdíl v preferovaných hodnotách u dívek a chlapců?
- 3) Jaké jsou hodnotové orientace žáků 2. stupně základních škol?

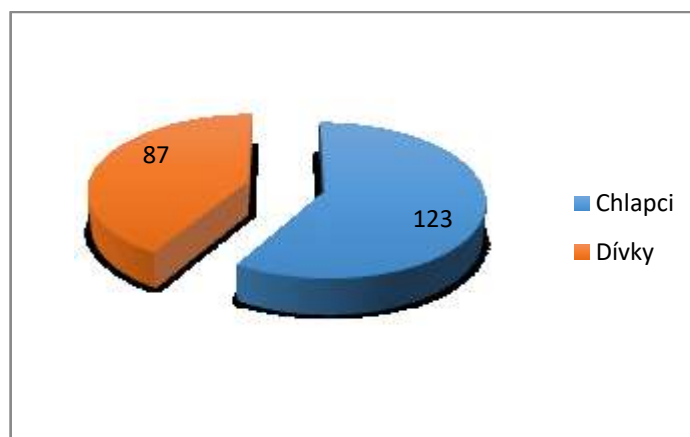
4.4 Metoda sběru dat

Ke sběru dat jsme použili velmi frekventovanou metodou získávání dat v pedagogickém výzkumu. Gavora (2000) vymezuje dotazník jako „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí“. Tuto metodu jsme zvolili, jelikož umožňuje v poměrně krátkém čase získat velké množství informací. Před vyplňováním dotazníků jsme respondentům sdělili, že získaná data budou použita pro náš výzkum, který bude sloužit jako podklad naší diplomové práce. Vysvětlili jsme jim postup vyplňování a ujistili je, že dotazník je zcela **anonymní**. Dotazník obsahuje 3 položky, z toho otevřenou, škálovou a uzavřenou otázku. V dotazníku jsme využili baterii hodnot Saka (2000). Zde je obsaženo 23 hodnot, které žáci měli možnost vyhodnotit na základě škály, což 1 pro ně znamená nejmenší význam, zatímco 5 největší význam. Poté jsme spočítali indexy jednotlivých hodnot váženým aritmetickým průměrem. V další otázce jsme zvolili projektivní metodu CREDO MEM a na základě této metody dáváme žákům prostor vyjádřit se co je v jejich životě důležité.

4.5 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor se skládá z žáků devátých tříd Zlínského kraje. Prostřednictvím emailu jsme oslovili třicet náhodně vylosovaných základních škol, z toho pět odpovědělo kladně. Po následné domluvě s řediteli jsme jim osobně distribuovali dotazníky. Stejným způsobem jsme převzali vyplněné dotazníky zpět. Výzkumného šetření se zúčastnilo 219 žáků z pěti základních škol ve Zlínském kraji. Dotazníky byly rozdány žákům většinou prostřednictvím pedagogických pracovníků dané školy. Poté jim bylo sděleno, že dotazníky jsou anonymní a bylo jim vysvětleno jak postupovat při jejich vyplňování. Devět dotazníků muselo být vyřazeno kvůli nedostatečnému vyplnění údajů. Konečný počet respondentů je 210, z toho 87 (41%) dívek a 123 (59%) chlapců.

Graf 1: Pohlaví

4.6 Způsob zpracování dat

Dotazníky byly rozdány v tištěné podobě prostřednictvím ředitelů základních škol. Abychom si ověřili, zda je žákům vyplňování dotazníků srozumitelné, provedli jsme předvýzkum. Předložili jsme dotazníky náhodně vybraným žákům, a jak vyplynulo z jejich reakcí a odpovědí otázkám porozuměli. Dotazník jsme tedy použili v původní verzi. Data získaná z dotazníků byla nejprve přetříděna a neúplné dotazníky byly vyřazeny. V další fázi jsme zaznamenali veškerá data do tabulek v programu MS Office Excel a Survio.com a následně jsme s nimi pracovali. Dále jsme výsledky jednotlivých položek přiřadili k výzkumným otázkám. Získané odpovědi na výzkumné otázky jsme poté interpretovali a znázornili do tabulek.

5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

Tato část diplomové práce se zabývá výzkumem, který jsme realizovali prostřednictvím dotazníkového šetření u žáků druhého stupně na základních školách ve Zlínském kraji. V této kapitole budeme data, která jsme získali výzkumným šetřením vyhodnocovat a následně je interpretovat. Budeme vyhodnocovat výzkumné otázky na základě získaných dat prostřednictvím položek v dotazníku. Vyhodnocená data jsou u výzkumných otázek nejprve zanesena do tabulek následně interpretována.

5.1 Vyhodnocení a interpretace

Tabulka 1: Výsledky výzkumu dle preference hodnot (5=největší význam, 1=nejmenší význam)

Poř.	Indexy hodnot mládeže	Arit. Prům.	Směr. Od.
1	Zdraví	4,66	1,280
2	Přátelství	4,49	1,195
3	Svoboda	4,48	1,190
4	Mír, život bez válek	4,43	1,165
5	Úspěšnost v zaměstnání	4,34	1,120
6	Zdravé životní prostředí	4,24	1,070
7	Rodina a děti	4,17	1,035
8	Plat, další příjmy	4,16	1,030
9	Rozvoj vlastní osobnosti	4,15	1,025
10	Uspokojování svých zájmů, koníčků	4,08	0,990
11	Zajímavá práce	4,07	0,985
12	Pravda, poznání	3,99	0,945
13	Životní partner	3,92	0,910
14	Láska	3,91	0,905
15	Majetek	3,9	0,900
16	Vzdělání	3,84	0,870
17	Demokracie	3,79	0,845
18	Být užitečný druhým lidem	3,52	0,710
19	Společenská prestiž	3,37	0,635
20	Soukromé podnikání	3,36	0,630
21	Veřejně prospěšná činnost	2,96	0,430
22	Politická angažovanost	2,63	0,265
23	Bůh	1,89	0,105

Pomocí pořadové korelace jsme stanovili pořadí jednotlivých hodnot. Z uvedeného žebříčku hodnot je patrné, že na prvním místě s indexem 4,66 se nachází hodnota zdraví. Na druhém místě s indexem 4,49 se umístila hodnota přátelství. Další místo zaujímá svoboda s indexem 4,48. Na čtvrté pozici se s indexem 4,43 umístila hodnota „mír a život bez válek“. Na pátém místě se s indexem 4,34 zařadila hodnota „úspěšnost v zaměstnání“. Další místo obsadilo zdravé životní prostředí s indexem 4,24. Šestou pozici v pořadí hodnot s indexem 4,17 zaujímá rodina a děti. Dále následuje hodnota „plat, další příjmy“ s indexem 4,16. Rozvoj vlastní osobnosti je hodnotou na devátém místě s indexem 4,15. Další místo obsadila hodnota „uspokojování svých zájmů a koníčků“ s indexem 4,08. Zajímavá práce je hodnotou na jedenáctém místě s indexem 4,07. Pravda a poznání s indexem 3,99 se nachází na další pozici. Životní partner s indexem 3,92 obsadil třináctou pozici. Další místo hodnotového pořadí zaujímá láska s indexem 3,91.

Majetek na patnáctém místě má index 3,9. Dále se s překvapivě nízkým indexem 3,84 umístila hodnota „vzdělání“. Hodnota „demokracie“ se s indexem 3,79 umístila na sedmnácté pozici. Dále se řadí hodnota být „užitečný druhým lidem“ s indexem 3,52. Index 3,37 přiřazuje hodnotě „společenská prestiž“ devatenácté místo v žebříčku hodnot. Následuje hodnota soukromé podnikání s indexem 3,36. Na jednadvacátém místě se umístila hodnota „veřejně prospěšná činnost“ s indexem 2,96. Předposlední místo v žebříčku hodnot zaujímá politická angažovanost s indexem 2,63. Na posledním místě se nachází hodnota „Bůh“ s indexem 1,89.

Tabulka 2: Výsledky výzkumu CREDO MEM

Poř.	Indexy hodnot CREDO MEM	Celkem
1	Rodina	133
2	Přátelé	130
3	Zdraví	97
4	Peníze	85
5	Záliby	74
6	Kariéra	69
7	Vzdělání	63
8	Láska	56
9	Partner/Rodina	52
10	Úspěch	49
11	Štěstí, spokojenost	43
12	Seberozvoj	40
13	Mír	37
14	Svoboda	34
15	Cestování	31
16	Pomoc lidem	29
17	Sociální sítě/hry	26
18	Ochrana životního prostředí	23
19	Jídlo	18
20	Zvířata	17
21	Sex	14
22	Vzhled	11
23	Politika	6
24	Bůh	4

V této výzkumné otázce jsme použili projektivní metodu CREDO MEM, kdy jsme žákům zadali doplňující otázku „zamysli se a vyjádři, co je pro tebe v životě důležité? A proč?“. Záměrem bylo, aby dospívající jmenovali v rámci freelistening (volného jmenování) hodnoty, které jsou pro ně významné nebo nebyly uvedeny v první položce dotazníku. Hodnoty byly dle frekvence výskytu v odpovědích seříděny, následně sečteny a uspořádány dle pořadí do tabulky. V uvedené tabulce jsou znázorněné hodnoty, které jsou pro žáky v životě důležité, kdy nejčastěji uváděli rodinu, která se umístila na prvním místě. Téměř totožné jako rodina je pro žáky přátelství, které obsadilo druhou pozici. Dále nejčastěji zmiňovali hodnotu „zdraví“. Záliby u adolescentů skončili na čtvrtém místě. Na další pozici se u žáků umístili „peníze“, poté následuje kariéra, která zaujímá šesté místo. Dále uváděli překvapivě hodnotu „vzdělání“. Osmou pozici zaujímá hodnota „šťěstí a spokojenost“ a po ní následuje hodnota „láska“. S předchozími dvěma hodnotami úzce souvisí založení vlastní rodiny, které se nachází na desátém místě.

Další zmiňovaná hodnota je „úspěch“ a po něm je na dvanáctém místě rozvoj vlastní osobnosti. Dále uvádějí žáci významnou hodnotu „mír“, která souvisí s aktuálním děním ve světě. Čtrnácté místo hodnotového pořadí zaujímá „svoboda“. Jako další žáci zmiňovali cestování. Na šestnáctém místě se shodně umístila „pomoc lidem“ a sociální sítě, počítačové hry. Na dalším místě žáci uváděli ochranu životního prostředí. Poté žáci zmiňovali, že jsou pro ně důležitá zvířata, převážně domácí mazlíčci. Na devatenácté pozici se umístilo jídlo. Dále uváděli respondenti sex, jež má pro ně pochopitelně významnou hodnotu, především v období dospívání. Předposlední od konce se shodně umístil vzhled a politika. Hodnota „Bůh“ se nachází jednoznačně na posledním místě.

Tabulka 3: Indexy hodnot u chlapců a dívek.

Hodnota	Arit. Průměr	
	Kluci	Holky
Zdraví	4,62	4,71
Mír, život bez válek	4,29	4,63
Svoboda	4,38	4,61
Přátelství	4,51	4,43
Úspěšnost v zaměstnání	4,37	4,3
Zdravé životní prostředí	4,23	4,24
Rodina a děti	4,22	4,17
Pravda, poznání	3,87	4,15
Uspokojování svých zájmů, koníčků	4,04	4,11
Láska	3,77	4,1
Plat, další příjmy	4,24	4,06
Rozvoj vlastní osobnosti	4,25	4,03
Vzdělání	3,76	3,95
Zajímavá práce	4,17	3,93
Životní partner	3,91	3,92
Majetek	3,98	3,79
Demokracie	3,84	3,71
Být užitečný druhým lidem	3,6	3,41
Společenská prestiž	3,38	3,34
Soukromé podnikání	3,49	3,18
Veřejně prospěšná činnost	2,94	2,98
Politická angažovanost	2,73	2,49
Bůh	1,93	1,83

V tabulce jsou uvedené hodnoty jednotlivě jak u dívek tak i chlapců. Hodnota zdraví s indexem 4,62 u chlapců a s indexem 4,71 u dívek se umístila na prvním místě žebříčku hodnot. Další hodnota mír a život bez válek se u dívek umístila na druhém místě s indexem 4,63, zatímco u chlapců to bylo až páté místo v žebříčku hodnot s indexem 4,29. Svoboda se u chlapců s indexem 4,38 a u dívek s indexem 4,61 umístila na třetím místě. Pro chlapce je významnější přátelství než pro dívky, kde se přátelství umístilo na druhém místě s indexem 4,51, zatímco u dívek až na čtvrtém místě s indexem 4,43. Skoro totožně volili žáci úspěšnost v zaměstnání a to s indexem 4,37 u chlapců zatímco u dívek 4,3 u chlapců se tato hodnota umístila na čtvrtém místě ale u dívek až na pátém. Dále následuje hodnota zdravé životní prostředí, kdy u dívek se umístilo na šesté pozici s hodnotou 4,24, zatímco u chlapců až na osmé s indexem 4,23. Následující rodina a děti byla výše v hodnotovém žebříčku u dívek a to na sedmém místě s hodnotou 4,17 a u chlapců na devátém s indexem 4,22. Velmi rozdílný názor měli dospívající u pravdy a poznání,

u dívek zaujala osmou pozici s indexem 4,15 u chlapců až čtrnáctou pozici s indexem 3,87. Upřednostnění svých zájmů, koníčků volili dívky hodnotou 4,11 a ta se umístila na devátém místě žebříčku hodnot, zatímco u chlapců se tato hodnota umístila na jedenáctém místě s hodnotou 4,04. U hodnoty láska jsme zaznamenali výrazný rozdíl v umístění této hodnoty, u dívek to bylo desáté místo s indexem 4,1, zatímco u chlapců až šestnácté místo s indexem 3,77. Plat a další příjmy se umístili na sedmém místě u chlapců s hodnotou 4,24, zatímco u dívek až na jedenáctém místě s indexem 4,06. Rozvoj vlastní osobnosti překvapivě u chlapců umístil na šesté pozici s hodnotou 4,25, kdežto u dívek se s hodnotou 4,03 umístil až na dvanáctém místě. Vzdělání je u dívek až na třináctém místě s indexem 3,95 a u chlapců dokonce až na šestnáctém s indexem 3,76. Pro chlapce je významnější zajímavá práce a to s indexem 4,17, zatímco u dívek tato hodnota je na nižší pozici a to s indexem 3,93. U životního partnera žáci uváděli podobné hodnoty, ale u chlapců byla tato hodnota na třinácté pozici s indexem 3,91 zatímco u dívek dokonce až na patnáctém místě s hodnotou 3,92. Hodnota majetek se umístila u chlapců na dvanáctém místě s indexem 3,98, zatímco u dívek až na šestnáctém s hodnotou 3,79. Demokracii volili chlapci s indexem 3,8, v žebříčku hodnot se umístila na patnáctém místě, zatímco u dívek to bylo až sedmnáctá pozice s indexem 3,71. Na osmnáctém místě se shodně umístila hodnota „být užitečný lidem“ s indexem u chlapců 3,6 a u dívek 3,41. Hodnota společenská prestiž je u dívek na devatenáctém místě v žebříčku hodnot s indexem 3,34 a u chlapců na dvacátém s hodnotou 3,38. Soukromě podnikání je u chlapců na devatenácté pozici s indexem 3,49 zatímco u dívek se umístilo na dvacátém místě s hodnotou 3,18. Shodně se na jedenadvacátém místě umístila hodnota „veřejně prospěšná činnost“ u dívek to byla hodnota 2,98 a u chlapců 2,94. Politická angažovanost se v žebříčku hodnot umístila předposlední a to opět shodně pro obě pohlaví s indexem 2,73 u chlapců a dívek 2,98. Na posledním místě se umístila hodnota „Bůh“, kde jsme zaznamenali opět shodu u chlapců, to byla hodnota 1,93, zatímco u dívek 1,83.

Tabulka 4: Hodnotové orientace rozdělení dle Saka

globální	životní prostředí, mír, zdraví
hédonistická	koníčky a zájmy, přátelství a láska
profesně-rozvojová	vzdělání, rozvoj vlastní osobnosti, zajímavá práce, úspěšnost v zaměstnání
reprodukční	životní partner, rodina a děti a láska
egocentricko-materiální	majetek, plat a další příjmy, společenská prestiž, soukromé podnikání a úspěch v zaměstnání
liberální	svoboda, demokracie, soukromé podnikání
sociální	veřejně prospěšná práce, politická angažovanost, společenská prestiž a být užitečný druhým lidem

Tabulka 5: Přiřazení vlastních hodnot dle Saka

Globální	
Zdraví	4,66
Mír, život bez válek	4,43
Zdravé životní prostředí	4,24
Aritmetický průměr	4,44
Hédonistickou	
Přátelství	4,49
Uspokojování svých zájmů, koníčků	4,08
Láska	3,91
Aritmetický průměr	4,16
Profesně-rozvojovou	
Úspěšnost v zaměstnání	4,34
Rozvoj vlastní osobnosti	4,15
Zajímavá práce	4,07
Vzdělání	3,84
Aritmetický průměr	4,1
Reprodukční	
Rodina a děti	4,17
Životní partner	3,92
Láska	3,91
Aritmetický průměr	4
Egoistickomaterialistickou	
Úspěšnost v zaměstnání	4,34
Plat, další příjmy	4,16
Majetek	3,9
Soukromé podnikání	3,36
Aritmetický průměr	3,94
Liberální	
Svoboda	4,48
Demokracie	3,79
Soukromé podnikání	3,36
Aritmetický průměr	3,88
Sociální	
Být užitečný druhým lidem	3,52
Společenská prestiž	3,37
Veřejně prospěšná činnost	2,96
Politická angažovanost	2,63
Aritmetický průměr	3,12

Na základě výsledků preferovaných hodnot u dospívajících jsme data setřídili dle hodnotových orientací podle Saka a pomocí pořadové korelace seřadili. V uvedené tabulce hodnotových orientací se na prvním místě žebříčku umístila globální orientace s indexem 4,44. Na druhém místě se umístila hédonistická orientace s indexem 4,16. Třetí pozici zaujímá v tabulce hodnot profesně-rozvojová orientace s indexem 4,1. Na dalším místě se umístila reprodukční orientace, která získala index 4. Páté místo zaujímá materiálně-egoistická hodnotová orientace s indexem 3,94. Liberální hodnotová orientace se s indexem 3,88 umístila na šestém místě. Poslední místo v žebříčku hodnot a to s indexem 3,12 patří sociální hodnotové orientaci.

5.2 Shrnutí výsledků výzkumu

Hlavní výzkumná otázka:

Hlavní výzkumnou otázkou je zjistit, jaké hodnoty preferují žáci 2. stupně základních škol?

V preferovaných hodnotách u mládeže se na první pozici umístilo jednoznačně **zdraví**, tato hodnota je pro ně prioritní. Chápu ji jako absenci jakékoliv nemoci, která je může omezovat v aktivním životě. Velmi často nemyslí jen na sebe, ale i na své nejbližší jako je rodina nebo přátelé. Druhou a to také velice významnou hodnotou je „**přátelství**“, kde právě přátelé jsou neodmyslitelnou součástí dospívajících. Zejména v tomto věku bývají nejzranitelnější, prochází si těžkým obdobím, kde se snaží více osamostatnit, a proto jsou vrstevníci jejich nedílnou součástí. Zaujímají významnou roli v jejich životě, kde právě přátelé jsou jim oporou v každé situaci a často zde vznikají pevné vazby, které přetrvávají po celý život. **Svoboda** se těsně za přátelstvím umístila na třetím místě. Tato hodnota pro adolescenty představuje zejména nezávislost. Velmi často chtějí cestovat, poznávat nové věci a objevovat cizí země. V této fázi života je pro ně právě svoboda nezbytná a to zejména k utváření jejich názorů a osamostatňování se. Postupem času, kdy jedinec dospívá, tato hodnota slábne a převyšují ji jiné. Na jedné z předních pozic a to na čtvrté se umístila hodnota „**mír a život bez válek**“. Umístění této hodnoty na tak vysoké pozici přikládáme aktuálnímu dění ve světě, vzhledem k aktuálním válečným konfliktům i globálním změnám. Zejména mladí lidé se v důsledku ohrožení bezpečnosti společnosti uchylují k této hodnotě. Na dalším místě a to na pátém respondenti volili **úspěšnost v zaměstnání**. Pro některé mladé je to jistý životní styl kde mohou uplatnit své ambice, potenciál či zručnost. Význam vidí především v úspěšnosti v budoucím zaměstnání, posouvat se stále výš v pracovních pozicích. Na šestém místě se umístilo **zdravé životní prostředí**, které je velmi významné jak pro dnešní tak i budoucí generace. V současnosti neustále stoupá zájem o ekologii a životní prostředí, jak o něj dbát a tomu napomáhá také environmentální výchova, která se vyučuje již na základní škole. K této hodnotě můžeme zahrnout i zvířata, protože je zřejmé, že zájem mladých lidí zde stoupá. **Rodina a děti** zaujímají sedmou pozici. Žáci si velmi dobře uvědomují, že jejich rodina jak současná tak i budoucí je pro ně velmi významná. Poskytuje jim zázemí, kam se mohou kdykoliv vrátit, podporu, pochopení a pocit bezpečí. Hodně dospívajících uvažují i o své budoucí rodině, jak o životní lásce, tak i dětech. Předpokládáme, že dívky chtějí mít dítě především, protože pro to mají vyvinutý mateřský pud. Chlapci také chtějí

vlastní rodinu i děti, významné to pro ně může být z důvodu zachování svého rodu. Další místo zaujímá hodnota „**plat, další příjmy**“, které se umístili v první polovině žebříčku hodnot. Je tedy patrné, že peníze nepředčily rodinu, lásku ani přátelé, ale i tak příjmy jsou pro adolescenty velmi významné. Zejména, proto aby se měli lépe a dokázali zabezpečit sami sebe, ale také svoji budoucí rodinu. Finanční prostředky jsou velmi důležité pro ty jedince, kteří chtějí cestovat, poznávat nové věci, uspokojovat své zájmy nebo koníčky či jim záleží na majetku. Velmi často si dospívající spojují peníze se štěstím a svou spokojeností. „**Rozvoj vlastní osobnosti**“ je hodnotou na devátém místě. Žáci si velmi dobře uvědomují, že i rozvíjení svých dovedností, schopností a vědomostí je pro ně důležitým faktorem, které je potřeba rozvíjet celoživotně. Zejména tehdy pokud mají cíl dotáhnout to vysoko jak po pracovní stránce, finanční nebo také osobní. Jedná se o cílevědomé jedince, kterým záleží na dobrém a kvalitním vzdělávání a rozvoji své osobnosti, natolik, že se pro to snaží udělat cokoliv. Desáté místo obsadilo **uspokojování svých zájmů a koníčků**. Je zřejmé, že tato hodnota je významná pro mladé lidi, kteří chtějí žít aktivně. Volný čas vyplňují zejména sportem, tancem, hudbou či jinak. V dnešní době hodně mladých dbá o svůj vzhled, proto chlapečci využívají posilování, sport a dbají na zdravou stravu. Zatímco dívky zajímá např.: jóga, fitness, tanec či jakýkoliv druh sportu. V současné době je bohužel patrné, že hodně mladistvých tráví spoustu času pasivně a to především na sociálních sítích, hraním počítačových her nebo sledování televize apod. Hodnota „**zajímavá práce**“ se umístila takřka uprostřed hodnotového žebříčku a to na jedenáctém místě. Může pro ně představovat pouze prostředek k vydělávání peněz nebo si volí práci tak, aby byla zajímavá, bavila je a mohli se seberealizovat. Na dvanáctém místě se umístila hodnota „**pravda a poznání**“. Vysoké pořadí této hodnoty znamená dobrý předpoklad pro další vývoj této generace. Další místo v žebříčku byl **životní partner**, přestože je tato hodnota spjata spíše v rámci plánování budoucnosti. Která pro ně představuje i založení rodiny. Jsou si vědomi, že výběr správného životního partnera je významný, protože zásadně určuje kvalitu celého jejich života. Nyní spíše mají tendenci mít krátkodobější vztahy, ale v průběhu dospívání tato hodnota postupně stoupá v žebříčku a mladí lidé pak preferují spíše trvalejší partnerský vztah. Hodnota „**láska**“, která je motivací pro všechny věkové kategorie obsadila čtrnácté místo v tabulce hodnot. V tomto věkovém období se dospívající začínají vyvíjet jak fyzicky tak i psychicky. Utváří si vlastní identitu a srovnávají se s tělesnými změnami. Je zřejmé, že chtějí prožít lásku a mít někoho koho budou milovat a kdo jim bude oporou v jejich životě. Hodnota „**majetek**“ se umístila na patnáctém místě.

Majetek v tomto věku dospívající zatím moc neřeší, protože pro ně představuje hodnotu spíše v budoucnosti, protože nyní materiální zabezpečení obstarávají jejich rodiče. Překvapivě na nízkém místě se umístilo **vzdělání**, které jak si myslíme, by děti neměli brát na lehkou váhu. Je zřejmé, že děti ještě v tomto věku nejsou pevně rozhodnuty, co přesně za pár let chtějí dělat má to souvislost s věkem dospívajících. Vzdelání je souhrn znalostí, schopností a dovedností, na kterých by měl každý pracovat celoživotně. Na sedmnácté pozici se umístila hodnota „**demokracie**“, sice víme, že tato hodnota se neumístila na příliš vysoké pozici, ale pro dospívající je určitá svoboda velmi důležitá. V této životní fázi se snaží osamostatňovat a nebýt tolik závislí na svých rodičích. Na osmnáctém místě se umístila hodnota „**být užiteční druhým lidem**“, z této nízké pozice je zřejmé, že ještě nemají vysoké sociální citění. Na dalším místě a to devatenáctém se umístila **společenská prestiž** a následuje hodnota „**soukromé podnikání**“. Velmi málo jedinců přikládá společenské prestiži důležitost, tato hodnota bývá zmiňována převážně v médiích v různých souvislostech, bohužel však spíše v bulvárních či snobských, také význam podnikání je u mladých lidí na velmi nízké pozici. Tyto hodnoty se umístily na téměř posledních místech žebříčku hodnot. Na jednadvacátém místě se umístila hodnota „**veřejně prospěšná činnost**“, která také není velmi populární hodnotou, kterou žáci volili. Domníváme se, že tomu je tak, protože v tomto věku jsou dospívající orientováni hlavně sami na sebe. Okolní svět je zajímá pouze okrajově. Předposlední místo a to dvaadvacáté obsadila **politická angažovanost**. Jen málo mladých lidí se v tomto věku soustředí na politické dění jak ve svém státě či ve světě. Mají jiné preference, které upřednostňují před touto hodnotou, nízký zájem o ni přikládáme tomu, že k volbám mohou chodit jen plnoletí jedinci. Na posledním místě se umístila hodnota „**Bůh**“, kterou volili respondenti spíše méně, může to být i tím, že v naší společnosti víra jako taková, ztrácí svůj ohlas.

1. Výzkumná otázka:**Co považují žáci staršího školního věku ve svém životě za důležité?**

V této výzkumné otázce jsme použili projektivní metodu CREDO MEM, kdy jsme žákům zadali doplňující otázku „zamysli se a vyjádři, co je pro tebe v životě důležité? A proč?“. Záměrem bylo, aby dospívající jmenovali v rámci freelistening (volného jmenování) hodnoty, které jsou pro ně významné nebo nebyly uvedeny v první položce dotazníku. Hodnoty byly dle frekvence výskytu v odpovědích seříděny, následně sečteny a uspořádány dle pořadí do tabulky. Žáci uváděli nejčastěji **rodinu** a **přátelé**, tyto hodnoty se téměř shodovali. Rodina a přátelé jsou pro ně velmi významní, nedokážou si život bez nich představit. Dělaví jejich život šťastnější a vždy stojí při nich. Uvádí, že rodina a jejich blízcí jsou pro ně velmi důležití, pomáhají jim a podporují je i v těžkých časech. Přátelství dodává žákům sebevědomí, přejí si mít dobrého přítele, se kterým se mohou odreagovat se svěřit se mu. Jako třetí nejčastější žáci uváděli **zdraví**, jak jejich vlastní tak i u těch nejbližších. Také uvádí, že je opravdu z těch nejdůležitějších věcí na světě, a proto by si ho měli více vážit. Dost dobře si uvědomují, že mají jen jedno zdraví a bez něj si život nemohou naplno užít. **Záliby**, byly také velmi často žáky zmiňovány. Uváděli, že jsou pro ně významné jejich záliby a koníčky, při kterých se mohou odreagovat, zlepšují jim náladu a pomáhají jim k vedení zdravého životního stylu. Vyhledávají tyto zájmové činnosti nejenom kvůli sobě, ale i kolektivu, vědí, že zde mohou navázat nová přátelství. Na dalším místě se umístila hodnota „**peníze**“ a hned za ní **kariéra**. Dospívající si uvědomují, že pro ně je důležité mít dobře placené a zajímavé zaměstnání, chtějí dělat, co je baví, aby se měli v životě dobře. Peníze jsou pro ně významné tím, že jim a ostatním přináší radost a mohou vyřešit spoustu věcí. Vědí, že v dnešní době je potřeba být finančně zajištěný. Na sedmém místě je hodnota „**vzdělání**“. Uvědomují si tuto hodnotu s ohledem na budoucnost. Často zmiňují, že jsou pro ně významné přijímací zkoušky a dostat se na vysněnou střední školu. Dále žáci uvádí hodnotu „**šťěstí**“, které přejí především své rodině, blízkým a přátelům. Touží po **spokojeném** a šťastném životě, který by je naplnil. S těmito hodnotami je úzce spojena **láska** a **životní partner**, který by jim měl být především oporou. Dospívající uvažují o své budoucí rodině jak o životní lásce, tak i o dětech. Na jedenáctém místě se umístila hodnota „**úspěch**“. Chtějí být úspěšní ve škole, ale také ve svém osobním životě, protože dost dobře vědí, že úspěch jim může přinést jisté naplnění a štěstí. Dále následuje hodnota „**seberozvoj**“ ten je potřeba k tomu, aby se člověk mohl rozvíjet, poznal,

co ho baví a dosáhl všech svých cílů, čehož jsou si dospívající vědomi. Často zmiňovanou hodnotou je „**mír**“, který představuje pro dospívající život bez válek, protože války jsou zbytečné a nepředstavitelné je, když úplně zbytečně umírají lidé. Na dalším místě se umístila **svoboda**, která představuje zejména nezávislost a ta je nutná především pro dospívající, kteří se chtějí osamostatnit. Patnácté místo patřilo hodnotě „**cestování**“, kdy mladí lidé chtějí cestovat, poznávat nová místa, jinou kulturu a cizí země. Také o **pomoci lidem** se dospívající zmiňovali. Je tedy patrné, že jim záleží na ostatních a není jim lhostejný okolní svět. Mezi hodnotami jsou samozřejmě uváděny **sociální sítě** a hraní počítačových her. Což je zřejmé, poněvadž mladí lidé se často pohybují ve virtuálním prostředí a využívají moderní technologie. Na osmnáctém místě je **ochrana životního prostředí**, kde je patrné, že mladým lidem záleží na tom, aby měli zdravé životní prostředí, které je obklopuje a mají snahu o to ji zachovat pro další generace. Pro mnoho dospívajících je důležitá také láska ke **zvířatům**, často uváděli svého domácího mazlíčka, který pro ně představuje významnou hodnotu oddanosti a bezpodmínečné lásky. Také jsme zaznamenali, že **jídlo** je pro dospívající významná hodnota, která je spojena především se zdravým životním stylem, který pojmají jako způsob jejich života. K období dospívání patří i vztahy s opačným pohlavím, kde žáci uváděli, že je pro ně důležitý **sex** a kvalitní intimní život. S tímto úzce souvisí **vzhled**, který uváděli dívky, je tedy zřejmé, že touží vypadat co nejlépe. Předposlední zmiňovaná je **politika**, což nám dokazuje, že zájem mladých lidí o politické dění je nepatrný. Na posledním místě uváděli dospívající hodnotu „**Bůh**“. Umístění této hodnoty nám ukazuje, že víra jako taková v naší společnosti ztrácí svůj ohlas.

2. Výzkumná otázkou

Je rozdíl v preferovaných hodnotách u dívek a chlapců?

Zdraví je jednoznačně prioritou jak pro dívky tak i chlapce, protože se umístilo v obou případech totožně na 1. příčce hodnotového žebříčku. Je tedy jednoznačné, že si jsou vědomi, že právě tato hodnota je pro ně v životě nejdůležitější a je zapotřebí se o ni celoživotně starat. Bez zdraví by jedinec nedokázal realizovat své koníčky, zájmy či cíle tak kvalitně jako zdravý člověk. Hodnota „**mír a život bez válek**“ se u dívek umístila na 2. místě a u chlapců jsme zaznamenali, že tato hodnota je na 5. příčce. Je patrné, že tato hodnota je významnější pro dívky, zřejmě protože jsou citlivější a více vnímavější k okolnímu dění než chlapci. Liberální hodnota „**svoboda**“ se jak u dívek tak i chlapců umístila na 3. místě. Svoboda patří mezi přední pozice u dospívajících a to zejména, proto, že v této životní fázi se chtějí stát samostatnějšími a také mít pocit, že mohou rozhodovat o svém životě. **Přátelství** se umístilo na 4. místě u dívek, zatímco u chlapců obsadilo hned 2. místo v žebříčku hodnot. Je tedy patrné, že tato hodnota je pro ně významnější. Chlapci vyhledávají tedy přátele více, domníváme se, že zejména v rámci koníčků mohou to být například sporty, hraní počítačových her a to především online, či ostatních aktivit. **Úspěšnost v zaměstnání** se umístila u dívek na 5. místě a u chlapců na místě čtvrtém. Pro obě pohlaví je úspěch v zaměstnání významný a to zejména z toho důvodu, že si ho spojují se svojí budoucí profesní dráhou, která se právě v tomto období rozhoduje. Mezi další hodnoty patří „**zdravé životní prostředí**“, které se umístilo u dívek na 6. pozici zatímco u chlapců tato hodnota zaujímá 8. místo. Je patrné, že mají povědomí o nutnosti starat se o přírodu a životní prostředí dobře a kvalitně. Následuje hodnota „**rodina a děti**“, která zaujímá u dívek 7. místo, kdežto u chlapců je to místo deváté. Jak nynější tak i rodina budoucí je pro obě pohlaví důležitá, protože zde nachází oporu, zázemí i místo kde se mohou vracet. Rozdílnost pořadí v závislosti na genderu chápeme tak, že dívky mají tuto hodnotu spojenou také s mateřstvím. **Pravda a poznání** se umístila u dívek na 8. pozici, zatímco u chlapců to bylo až 14. místo v hodnotovém žebříčku. Dívky zřejmě chtějí více nabývat znalosti a získávat informace o světě a pravda má pro ně větší význam než pro chlapce. Na 9. pozici se u dívek se umístila hodnota „**upřednostňování svých zájmů a koníčků**“, u chlapců to bylo až jedenácté místo. I tato hodnota je jednou z preferovaných hodnot a to zejména z toho důvodu, že právě koníčky či naše zájmy také formují naši osobnost a provází nás po celý život. **Láska** se umístila u dívek na 10. místě, kdežto u chlapců

obsadila až 16. místo. Láska je zřejmě pro dívky v tomto věku významnější nežli u chlapců. Chápeme to tak, že dívky myslí na svoji budoucnost, životního partnera a jsou zaměřené více na rodinu a potomky. Domníváme se, že chlapci v tomto věku vyhledávají spíše nezávazné vztahy. Další hodnota a to „**plat a další příjmy**“ se u chlapců umístila na 7. místě, zatímco u dívek až na jedenáctém. Dospívající si velice dobře uvědomují, že jejich budoucí finanční situace je velmi důležitá a to nejen k uspokojování jejich koníčků, ale také pro ně samotné k zajištění všech jejich potřeb. Je patrné, že u chlapců je tato hodnota výše a domníváme se, že je to tím, že chlapci již nyní myslí na to, aby v budoucnu byli schopni zajistit finančně svoji rodinu. Na 6. místě se u chlapců umístil **rozvoj vlastní osobnosti**, kdežto u dívek to bylo až 12. místo. Je zřejmé, že pro chlapce je důležitější **rozvoj** dovedností a znalostí, chtějí se neustále učit a rozvíjet svoji osobnost více než dívky. Hodnota „**vzdělání**“ se umístila u dívek na 13. místě a u chlapců na 16. místě. Je patrný pouze mírný rozdíl u této hodnoty. Můžeme tedy říci, že u dospívajících je vzdělání neopomíjenou hodnotou. Uvědomují si, jeho význam a to zejména, že se v budoucnu bez kvalitního vzdělání neobejdou. **Zajímavá práce** byla u obou pohlaví na 14. místě. Na základě těchto výsledků je patrné, že práce pro dospívající představuje v jejich životě významnou roli a to jak pro zajištění svých potřeb, budoucí rodiny apod. Přejí si, aby byli spokojení, dělali práci, která je baví a zároveň je i naplňovala. Hodnota „**životní partner**“ se u chlapců překvapivě umístila na 13. místě, zatímco u dívek na 15. pozici. Je zřejmé, že dospívající jsou si vědomi, jak je důležité mít v životě někoho, o koho se mohou opřít a chtějí mít vedle sebe někoho blízkého. Právě v tomto období, které sebou přináší plno změn je patrné, že zájem o opačné pohlaví roste a to více ze strany chlapců. Hodnota „**majetek**“ se umístila u chlapců na 12. místě, kdežto u dívek je až na 16. pozici. Majetek je důležitější pro chlapce, představuje v budoucnu jistotu a finanční zabezpečení pro jejich rodinu. Zatímco u dívek tato hodnota je podstatně nižší než u chlapců, myslíme si, že patrný rozdíl je zřejmě z toho důvodu, že dívky jsou více založeny emocionálně než materiálně. **Demokracie** se umístila u chlapců na 15. místě, zatímco u dívek na 17. místě. Pro jedince tato hodnota představuje svobodu, nezávislost, ale také i možnost svobodného projevu. Pro dospívající, kteří se chtějí osamostatnit a také si už v tomto věku vytváří svůj vlastní názor na okolí je demokracie zjevně důležitá. Na 18. místě se shodně umístila u obou pohlaví hodnota „**být užitečný lidem**“. Je zřejmé, že sociální hodnoty nejsou pro dospívající v tomto období života důležité. Hodnota „**společenská prestiž**“ je u dívek na 19. místě a u chlapců na místě dvacátém. **Soukromě podnikání** je u chlapců na devatenácté pozici zatímco u dívek se umístilo

na dvacátém místě. Shodně u obou pohlaví se na 21. pozici umístila hodnota „**veřejně prospěšná činnost**“. **Politická angažovanost** se v žebříčku hodnot umístila předposlední a to opět shodně pro obě pohlaví. Na posledním místě se umístila hodnota „**Bůh**“.

3. Výzkumná otázka:

Jaké jsou hodnotové orientace žáků 2. stupně základních škol?

Na základě výsledků preferovaných hodnot u dospívajících jsme data setřídili dle hodnotových orientací podle Saka a pomocí pořadové korelace seřadili. Na prvním místě se v žebříčku hodnotových orientací umístila hodnota **globální**. Kde jednoznačně mladým lidem záleží na rozvoji společnosti, ve které žijí, také jsou velmi orientováni na zdravé životní prostředí, které je důležité pro budoucnost. Je tedy patrné, že mladí lidé vědí, že je nutné zachovat co v nejlepším stavu, což je i v jejich zájmu, ale také i budoucí generace. Preference této orientace je významně posílena také v důsledku současného ohrožení bezpečnosti, současných válečných konfliktů, tudíž mladí lidé si uvědomují více význam míru a života bez válek. **Hédonistická** orientace se umístila na druhém místě hodnotového žebříčku, je zřejmé, že tyto hodnoty a to především přátelství jsou v tomto věku pro adolescenty velmi důležité a hrají pro ně velmi významnou roli. Přátelé mají pro ně pochopení, s nimi mohou nejlépe sdílet své pocity a názory. Volnočasové aktivity jsou také důležité, podporují jejich odpovědnost a samostatnost, díky tomu si žáci rozvíjí svůj potenciál. S tímto věkem je spojena i hodnota „láska“, protože dospívající v tomto věku prochází vývojovými změnami, a k nim patří i první láska. Třetí a to vysoce postavenou pozici zaujímá **profesně-rozvojová** orientace. Pro ni je charakteristické, že její nositelé mají tvořivý a aktivní přístup k životu. Jsou ambiciózní, cílevědomí a velmi často si jdou za svými pracovními sny, které je naplňují. Seberozvoj jejich osobnosti je pro ně prioritou a zároveň mají potřebu se realizovat v zaměstnání. Na čtvrtém místě se umístila **reprodukční** orientace. Tyto hodnoty jsou významné pro ty, kteří chtějí najít životního partnera, se kterým plánují založit rodinu, mít dobré zázemí a podmínky pro růst a výchovu jejich dětí. I zde je významně zastoupena láska, která je součástí těchto hodnot. Páté místo zaujímá **materiálně-egoistická** hodnotová orientace. Tyto hodnoty jsou významné především pro ty, kteří se chtějí prosadit za každou cenu chtějí být úspěšní, v budoucnosti by nejraději podnikali a zajímá je zejména jejich prospěch. Nezajímá je přínos lidem a společnosti, protože jejich hlavní cíl je hromadit finanční prostředky a majetek. **Liberální** hodnotová orientace se umístila překvapivě, až na předposledním místě. I když víme, že je svoboda pro mladé lidi velmi důležitá, protože v období dospívání chtějí být mladí lidé nezávislí a zcela soběstační. Rádi si užívají života, proto je pro ně nezávislost a svoboda zásadní. Poslední místo v žebříčku hodnot patří **sociální hodnotové** orientaci.

Vypovídá nám to o tom, že mladí lidé v současné době nevystupují aktivně ve prospěch druhých a jsou směřováni spíše individualisticky, přitom tato hodnotová orientace pomáhá významně k sociálnímu uspořádání společnosti a utváření společenských vztahů. Umístění této hodnoty, až na poslední příčce nám dokazuje, že je zde nízký zájem o potřeby ostatních či jim být jakkoliv nápomocen.

5.3 Diskuze

V rámci diskuze budeme porovnávat náš výzkum s dalším, který se také zabýval hodnotami dospívajících. Je to výzkum, který mapuje postavení dětí a mládeže v české společnosti, který uskutečnil Sak. Budeme porovnávat výsledky empirických výzkumů, které vypovídají o hodnotové orientaci mládeže a data budou srovnávána s výzkumem z roku 2002. Ke srovnání nám poslouží indexy hodnot ve věkové skupině patnáct až osmnáct let, jež jsou uvedeny v knize „Mládež na křižovatce“ (Sak, Saková 2004). Srovnáním obou výzkumů chceme zjistit, na kolik se liší preferované hodnoty současné mládeže s tímto výzkumem.

Nejdříve se zaměříme na výzkum hodnot a hodnotových orientací, který provedl Sak. Kde na prvním místě se v tomto výzkumu umístilo jednoznačně zdraví. Pro mládež je zdraví prioritou, protože si uvědomují, že ho potřebují, je předpokladem jejich spokojenosti, aby mohli aktivně užívat svůj život. Na druhém místě v žebříčku hodnot se umístila láska. Vidíme, že má láska pro dospívající velký význam. Prostřednictvím lásky lidé překonávají své sobectví, učí se žít a milovat ostatní, což je vzájemně obohacuje. Dále následuje překvapivě hodnota „svoboda“. Mládež tedy přikládá svobodě značný význam, což je typické pro toto věkové období. Na čtvrtém místě se umístila hodnota „přátelství“, což nás vůbec nepřekvapuje, protože v období dospívání jsou pro ně přátelé nejvýznamnější. Na páté pozici se umístila hodnota „mír a život bez válek“. Mír je nezbytný pro každou lidskou společnost, protože je předpokladem života a rozvoje lidského společenství. Na šestém místě žebříčku hodnot se umístila demokracie, která úzce souvisí s hodnotou svoboda a hodnotami naší společnosti. Na dalším místě je hodnota „životní partner“. Je zřejmé, že mladí lidé touží sdílet s někým život, nechtějí být sami a uvědomují si to. Jako další je na osmém místě hodnota „zdravé životní prostředí“. Zájem o ekologii je tedy značný, mládež si uvědomuje, že je nezbytné pro její budoucnost. Na devátém místě je hodnota „rodina a děti“. Je to neustále tradiční hodnota naší české společnosti, která se týká všech vrstev i sociálních skupin. Zajímavá práce je hodnotou na desátém místě. Tato hodnota může být pro mladé lidi pouze prostředkem k vydělávání peněz nebo volí práci, aby se mohli seberealizovat, proto je důležité, aby byla pro ně zajímavá. Zmínila bych zde i hodnotu „plat“, která se umístila až na čtrnáctém místě, přestože víme, že peníze jsou důležité v životě, slouží k uspokojování především materiálních potřeb, v žebříčku hodnot se neumístila tato hodnota na významné pozici.

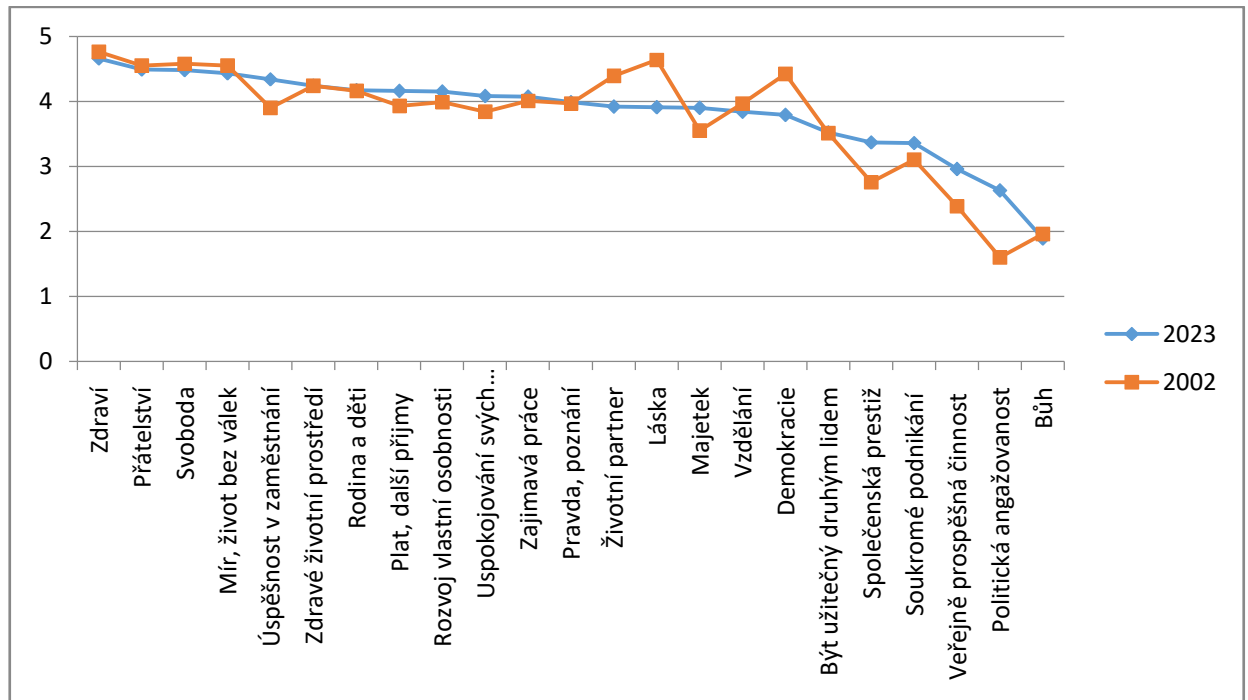
Dále bych zmínila hodnotu „úspěšnost v zaměstnání“, která je až na patnáctém místě, není to dominantní hodnota pro všechny dospívající, avšak pro některé to může být součástí jejich životního stylu. Na šestnáctém místě se umístila hodnota „Uspokojování svých zájmů, koníčků“, nízké umístění této hodnoty vypovídá o tom, že volnočasové aktivity pro mládež nejsou nijak zvlášť důležité. Předposlední místo zaujímá „Bůh“, tato hodnota není příliš oblíbená u mládeže, domníváme se, že duchovní a náboženské činnosti je příliš nezajímají. Hodnoty být užitečný lidem, soukromé podnikání, společenská prestiž, veřejně prospěšná činnost a politická angažovanost se umístili na spodních místech v žebříčku hodnot.

Oba výzkumy shodně ukazují, že hodnota „**zdraví**“ je na 1. místě hodnotového žebříčku. Zdraví je tedy neustále prioritní hodnotou, přestože je mezi oběma výzkumy časový rozdíl dvaceti let. Hodnota „**Svoboda**“ se shodně umístila u obou výzkumů na 3. místě, mladí lidé chtěli a chtějí rozhodovat a jednat podle své vůle. Hodnota „**Mír**“ je na 4. místě našeho výzkumu, je to oproti uvedenému výzkumu o jednu pozici výše. Posun této hodnoty je patrný vzhledem k aktuální situaci ve světě, především je to válečný konflikt na Ukrajině.

Hodnota „**přátelství**“ se umístila v našem výzkumu na 2. místě, což nám dokazuje, jak významné jsou pro mladé lidi vrstevnické skupiny v období dospívání, kdy ve srovnávaném výzkumu byla až na 4. pozici. Na 5. místě v žebříčku hodnot mládeže se umístila hodnota „**Úspěšnost v zaměstnání**“, zde vidíme významný rozdíl v preferenci této hodnoty, jelikož ve zmiňovaném výzkumu se umístila až na 15. místě. Mladí lidé chtějí být úspěšní v pracovních pozicích, uvědomují si, že významnou část života stráví v práci, která by je měla bavit a naplňovat. **Životní prostředí** je na 6. místě v našem výzkumu, kdy v uvedeném výzkumu bylo na osmém. Zvýšila se hodnotová preference životního prostředí, zájem o ekologii a životní prostředí je tedy jednoznačný. Hodnota „**rodina**“ je překvapivě až na 7. místě, proti uvedenému výzkumu se posunula a to o dvě pozice více. Žáci jsou si jednoznačně ale vědomi významu této hodnoty, rodina jim dává pocit bezpečí, jistotu, zázemí a podporu. Značný rozdíl v preferencích je u hodnoty „**plat**“, který se umístil v našem výzkumu na 8. místě, zatímco v námi srovnávaném výzkumu až na 14. místě žebříčku. Je zřejmé, že mladí lidé vědí jak je v dnešní době důležité být finančně zajištěný, aby mohli zabezpečit sebe a být nezávislí a užívat si život. **Uspokojování svých zájmů** a koníčků se umístilo

na 10. místě v našem výzkumu, zde je také významný rozdíl v preferovaných hodnotách obou výzkumů. V uvedeném výzkumu má tato hodnota až 16. místo. Pro dnešní dospívající je důležité jak tráví svůj volný čas a uvědomují si jeho hodnotu. Nejnížší pozice v žebříčku u obou výzkumů shodně zaujímají altruistické hodnoty, jako jsou „být užitečný lidem“ a „veřejně prospěšná činnost“. Na posledním místě v našem výzkumu je hodnota „Bůh“, zatímco tato náboženská hodnota je v uvedeném výzkumu předposlední preferovanou hodnotou. V našem výzkumu se umístila **politická angažovanost** na předposledním místě. Dalo by se říci, že se tyto dvě hodnoty v našich výzkumech se jen přemístili. Nyní se dostáváme k samotnému srovnání našeho výzkumu. Z našeho výzkumu je patrné, že u dnešních dospívajících se jednoznačně zvýšila preference **profesní a materiální hodnotové orientace**. Je tedy zřejmé, že mladá generace se domnívá, že v dnešním světě jsou finanční prostředky a jejich množství určujícími faktory společenské prestiže a úspěšného života. Pozitivně vnímáme v našem výzkumu vyšší preferenci hodnoty „uspokojování svých zájmů a koníčků“.

Graf 2: Srovnání výzkumu hodnotových preferencí

5.4 Doporučení pro praxi

Naším výzkumem jsme zjistili, jak důležitým ukazatelem jsou hodnoty a také, co všechno můžou o člověku prozradit. Naše hodnoty se v průběhu určitých životních etap vyvíjejí, ale také se můžou lišit na základě určitých změn, či skutečností, které nás v životě potkají. Myslíme si, že s hodnotami by se ve školách mohlo více pracovat a díky nim také dříve odhalit některé patologické jevy u žáků, ať už máme na mysli šikanu, anorexii, strach z neúspěchu, problémy v rodinném prostředí a další řadu problémů, které mohou žáci v sobě dlouho skrývat a které se odrazí právě i v hodnotách daného žáka. Třídní učitelé by právě z výše uvedených důvodů měli své žáky poznat více i po osobní stránce než pouze té prospěchové. V určených hodinách by se mohli věnovat právě prohloubení vztahu mezi žáky a pedagogem, ale také mezi žáky samotnými, různá cvičení by probíhaly v kolektivu, ale také individuálně, například pomocí dotazníků zaměřených na hodnoty a jiné. Myslíme si, že by to mohla být cesta k prevenci problémů, které žáci často skrývají ve svém nitru, a okolí si mnohdy ničeho nevšimne. Pokud se totiž jakýkoliv z malých, na začátku vždy nepatrných, problémů neřeší a více se prohlubuje, může to mít neblahé následky. Ze strany pedagogických pracovníků by byl určitě zájem, to nám potvrdilo to, že při spolupráci se školou při provádění výzkumného šetření nám vyšla jedna škola vstříc s podmínkou zpětné vazby mého výzkumu. Zájem je tedy evidentní a mohl by být přínosný jak pro žáky, tak i učitele.

ZÁVĚR

V této diplomové práci jsme se zaměřili na současné hodnoty dospívajících, protože významně ovlivňují jejich chování a jednání. Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké životní hodnoty preferují žáci 2. stupně základních škol ve Zlínském kraji.

V teoretické části jsme definovali základní pojmy zpracované na základě studia odborné literatury týkající se daného tématu. Teoretickou část jsme rozdělili na tři kapitoly. V první kapitole jsme se zaměřili na funkci a význam hodnot, popsali jsme typologii hodnot, vymezili pojem hodnocení a hodnotové orientace. Ve druhé kapitole jsme se zabývali prostředím, které významně ovlivňuje hodnoty dospívajících. Přiblížili jsme pojmy jako je rodinné prostředí, vrstevnické prostředí, školní prostředí, volnočasové a virtuální prostředí. Ve třetí kapitole jsme definovali starší školní věk, popsali vývojové změny, kterými dospívající v tomto období prochází. Dále jsme popsali kognitivní vývoj a socializaci v dospívání.

V praktické části jsme provedli výzkumné šetření s cílem zjistit „Současné hodnoty žáků 2. stupně základních škol ve Zlínském kraji“. Tento výzkum jsme provedli kvantitativní formou, data jsme získaly dotazníkovým šetřením pomocí standardizovaného dotazníku. Jako výzkumný soubor jsme zvolili žáky druhého stupně základních škol ze Zlínského kraje. Poté co jsme získali potřebná data, provedli jsme interpretaci výsledků a následně je zaznamenali do tabulek. V závěru naší práce jsme shrnuli náš výzkum a navrhli doporučení pro praxi.

Z výzkumu vyplynulo, že k nejvíce uznávaným hodnotám dospívajících patří zdraví a to jak jejich vlastní, tak i jejich blízkých. Jednoznačně si uvědomují zásadní význam této hodnoty, která ovlivňuje kvalitu života každého z nás. Dále žáci uvádí, že má pro ně velmi důležitý a nezastupitelný význam především rodina. Preferují jednoznačně hodnotu rodiny, která má nejvýznamnější podíl jak na formování, tak i na vývoji osobnosti dětí. Pro dospívající je velmi důležitá zejména komunikace, tolerance a podpora ze strany rodiny. Ta má velký vliv na utváření jejich hodnot. Uvědomují si rodinu jako bezpečné prostředí, kde panuje důvěra, tolerance, láska a otevřené vztahy. Téměř shodně s rodinou se na pomyslném hodnotovém žebříčku umístilo přátelství, to hraje významnou roli v životě žáků, a to především v období

dospívání, ke kterému jednoznačně vrstevnické vztahy patří. Svoboda je také velmi preferovanou hodnotou, představuje pro dospívající zejména jejich nezávislost. V této fázi života je pro ně právě svoboda nezbytná a to zejména k utváření jejich názorů a osamostatňování se. Dále výrazně stoupla preference hodnoty mír v hodnotovém žebříčku. Umístění této hodnoty na tak vysoké pozici příkládáme současnému dění ve světě; vzhledem k aktuálním válečným konfliktům, především na Ukrajině, která se bezprostředně týká nás všech. Pozitivně vnímáme vysokou preferenci hodnoty zdravého životního prostředí u dospívajících, což je významné pro nás i další generace. Z výzkumu vyplývá také, že je pro dospívající důležitá hodnota volného času, proto bychom je měli podporovat v aktivitách, které je baví. Měli bychom jim být příkladem ve smysluplném trávení volného času a podporovat je, aby ho dobře a kvalitně využívali. Překvapivě láska a životní partner se umístili až v polovině hodnotového žebříčku, nižší preference těchto hodnot je bohužel zřejmá. Dnešní doba je mnohem tolerantnější, mladí lidé chtějí ve vztazích nezávislost a svobodu, nechtějí být svazováni, spíše si touží užívat života. Také jsme zaznamenali vysokou preferenci materiálních hodnot, jako jsou peníze, úspěšnost v zaměstnání, plat a další příjmy, což odráží současný stav neustále se měnících společenských a ekonomických podmínek.

Z výsledků výzkumu lze však konstatovat, že dnešní mladí lidé stále nejvíce preferují původní hodnoty, jako jsou zdraví, přátelství, rodina a svoboda, cení si je velmi vysoko, což vnímáme pozitivně. Uvažují pragmaticky, domnívají se, že kvalitní vzdělání jim zajistí šanci na dobrou práci a také si zakládají na zdokonalování své osobnosti. Výzkum nám přinesl i nové poznatky, kdy nám dospívající ještě uvedli další hodnoty, které jsou pro ně významné, než jen ty které jsme jim nabídli. Měli bychom tedy respektovat a uznávat i tyto hodnoty, které preferují, vždyť pro každého jedince je významná a důležitá jiná hodnota. Z našeho výzkumu vyplynulo, že dnešní mladá generace má žebříček hodnot srovnaný, vědí, co chtějí v životě a jdou si za tím.

Věřím že, výsledky zpracovaného výzkumu by mohli být přínosem pedagogickým pracovníkům na základních školách. Závěrem mohu konstatovat, že cíl diplomové práce byl naplněn, jak v teoretické tak i v praktické rovině.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. CAKIRPALOGLU, Panajotis, 2004. *Psychologie hodnot*. [Olomouc]: Votobia. ISBN 80-722-0195-6.
2. CARR-GREGG, Michael a Erin SHALE, 2010. *Pubertáči a adolescenti: průvodce výchovou dospívajících*. Praha: Portál. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-662-9.
3. ČAČKA, Otto, 2000. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk. ISBN 80-723-9060-0.
4. EYRE, Linda a Richard M. EYRE. *Teaching your children values*. New York: Simon & Schuster, c1993. ISBN 0671769669.
5. HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8927-5.
6. HORÁK, Josef, 1997. *Škola a hodnotová orientace dětí a mládeže*. Liberec: Technická univerzita. ISBN 80-708-3257-6.
7. CHRÁSKA, Miroslav a Ilona KOČVAROVÁ, 2014. *Kvantitativní design v pedagogických výzkumech začínajících akademických pracovníků*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. ISBN 19788074544200.
8. CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.
9. JANDOUREK, Jan, 2007. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-269-0.
10. JANIŠ, Kamil, 2009. *Úvod do problematiky volného času*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, Ústav pedagogických a psychologických věd. ISBN 978-80-7248-530-7.
11. KNOTOVÁ, Dana, 2014. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7077-6.

12. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-731-5004-2.
13. KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 2006. *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1370-5.
14. KUČEROVÁ, Stanislava, 1996. *Člověk - hodnoty - výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n. ISBN 80-856-6834-3.
15. MACEK, Petr, 2003. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál. ISBN 80-717-8747-7.
16. MASLOW, Abraham Harold, 2021. *Motivace a osobnost*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1728-2.
17. MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. A přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2919-9.
18. MUSIL, Roman, 2014. *Pedagogika: pro střední pedagogické školy*. Praha: Informatorium. ISBN 978-80-7333-107-8.
19. NAKONEČNÝ, Milan, 1995. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0525-0.
20. NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ, 2012. *Vývojová psychologie*. 4. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. ISBN 978-80-261-0115-4.
21. PÁVKOVÁ, Jiřina, 2008. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-423-6.
22. PRUDKÝ, Libor, 2009. *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia. Novověk. ISBN 978-80-200-1751-2.
23. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2008. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. [i.e. Vyd. 5.]. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-416-8.
24. PŘADKA, Milan, 1999. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-2033-4.

25. PŘADKA, Milan, Dana KNOTOVÁ a Jarmila FALTÝSKOVÁ, 2004. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-3469-6.
26. RABUŠIC, Ladislav a Jana HAMANOVÁ, 2009. *Hodnoty a postoje v ČR 1991-2008: (pramenná publikace European Values Study)*. [Brno]: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4952-9.
27. ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3148-6.
28. SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ, 2000. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč. ISBN 80-722-9042-8.
29. SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ, 2004. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis. ISBN 80-863-2033-2.
30. SIMON, Sidney B. a Howard KIRSCHENBAUM, 1997. *Vyjasňování hodnot*. Praha: Talpress. ISBN 80-719-7085-9.
31. SMĚKAL, Vladimír, 2009. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadlení [i.e zrcadle] vědomí a jednání*. 3., opr. vyd. Brno. ISBN 978-80-87029-62-6.
32. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.
33. VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ, 2021. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vydání třetí, přepracované a doplněné*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4961-0.
34. VÁGNEROVÁ, Marie, 1999. *Vývojová psychologie: dospívání: učební text pro mistry odborného výcviku*. Liberec: Technická univerzita. Studijní texty pro dálkové studium. ISBN 80-708-3335-1.
35. VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8308-0.
36. VÁŽANSKÝ, Mojmír a Vladimír SMĚKAL, [asi 1995]. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-901-7379-9.

37. WINSTON, Robert M. L., [2018]. *Dospívání: spolu to zvládneme: obrazový průvodce základy biologie, sexuologie a psychologie*. [Praha]: Slovart. ISBN 978-80-7529-604-7.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

1. https://Nakladatelstvi.portal.cz/nakladatelstvi/aktuality/78597/formativni-hodnoceni-ve-vyuce-_jak-hodnotit-zaky-objektivne-a-spravedlive-
2. <https://www.E-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/socialni-site/1618-rizikove-vyzvy-v-online-prostredi-fenomen-online-challenges>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj. a jiné

Apod. a podobně

Atd. a tak dále

Např. Například

Tzn. Takzvaně

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Pyramida základních lidských potřeb.....	15
Obrázek 2: Hodnoty bytí a dávání.....	17

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Výsledky výzkumu dle preference hodnot.....	50
Tabulka 2 - Výsledky výzkumu CREDO MEM.....	52
Tabulka 3 - Indexy hodnot u chlapců a dívek.....	54
Tabulka 4 - Hodnotové orientace rozdělení dle Saka	56
Tabulka 5 - Přiřazení vlastních hodnot dle Saka	56
Tabulka 6 - Srovnání hierarchií hodnot	94

SEZNA GRAFŮ

Graf 1: Pohlaví.....	47
Graf 2: Srovnání výzkumu hodnotových preferencí.....	70

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P 1 - Dotazník.....	84
Příloha P 2 - Dotazník CREDO MEM.....	86
Příloha P 3 - Dotazník CREDO MEM 2.....	87
Příloha P 4 - Grafy.....	88
Příloha P 5 - Obrázky.....	89
Příloha P 6 - Tabulky.....	90

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Lenka Haluzová a jsem studentkou magisterského oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Tímto Vás prosím o vyplnění krátkého dotazníku. Tento dotazník je zcela **anonymní**. Všechny Vámi uvedené údaje jsou důvěrné a budou použity pouze pro můj výzkum. Pokud není uvedeno jinak, prosím o vyplnění všech otázek. Předem děkuji za spolupráci.

1) Pohlaví:

a) Dívka

b) Chlapec

2) Přečti si následující hodnoty v tabulce a na základě toho jim přiřaď význam, jaký pro tebe mají (u každé hodnoty zakroužkuj pouze jednu danou možnost):

1 – nejmenší význam, 2 – malý, 3 – střední, 4 – vysoký, 5 – největší význam

Hodnota	Významnost
Bůh	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Být užitečný druhým lidem	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Demokracie	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Láska	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Majetek	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Mír, život bez válek	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Plat, další příjmy	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Politická angažovanost	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Pravda, poznání	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Přátelství	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Rodina a děti	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Rozvoj vlastní osobnosti	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Soukromé podnikání	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Společenská prestiž	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Svoboda	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Úspěšnost v zaměstnání	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Uspokojování svých zájmů, koníčků	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Veřejně prospěšná činnost	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Vzdělání	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Zajímavá práce	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Zdravé životní prostředí	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Zdraví	1 - 2 - 3 - 4 - 5
Životní partner	1 - 2 - 3 - 4 - 5

PŘÍLOHA P 2: DOTAZNÍK CREDO MEM

3) Zamysli se a vyjádři, co je pro Tebe v životě důležité? A proč?

Do těchto řádků se, prosím, rozepiš:

Pro mě je nejdůležitější zdraví, rodina a koničky. Zdraví je snad úplně nejdůležitější ze všech, protože bez něj je život horší. Rodina je důležitá v tom, že by měli být vždy na své straně a pomáhat ti. Dále koničky, protože to je snad nejlepší věc, odpočíváš se, zlepš ti náladu a pomáhá ti k vedení zdravého životního stylu. Když ~~by~~ ^{by} nebyly ~~koničky~~ koničky a celkově taková dostupnost k nim, tak by ten svět dopadl velmi špatně, už teď většina lidí trpí nudařím, takže je dobře že tu jsou koničky, škoda že k nim česká republika přistupuje málo, protože hraješ a tak to je nejzajímavé.

Děkuji za vyplnění!

PŘÍLOHA P 3: DOTAZNÍK CREDO MEM 2

3) Zamysli se a vyjádři, co je pro Tebe v životě důležité? A proč?

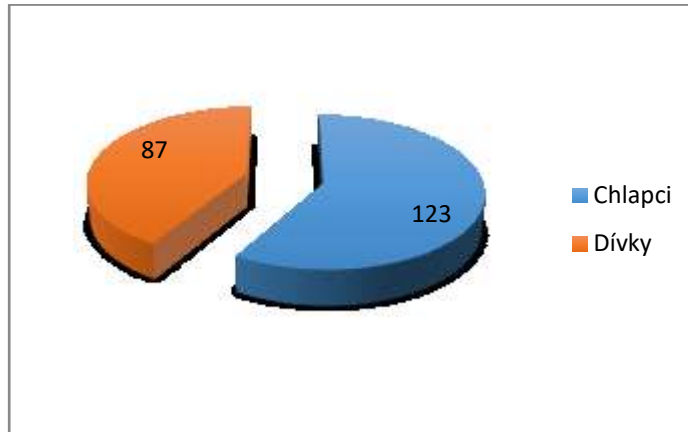
Do těchto řádků se, prosím, rozepiš:

V životě je pro mě hodně důležité pomoci druhým lidem. Vím, že to je něco, co snad píše každý, ale pro mě to má speciální důvod. Jedná se spíše o psychickou stránku, než tu fyzickou, s kterou se snažím pomáhat, protože jakožto věčný optimista je mi líto, když vidím lidi kolem mě, co si tak životem užít nemíní, nebo nemají. Proto by si spousta lidí měla, že adekvátní práce pro mě bude zřejmě psycholog, avšak já bych ráda lidem pomohla i jinak, chtěla bych je něco naučit. Myslím, že učitel je asi to nejlepší zaměstnání. Pomoc lidem je to důležité a tak si i vybrala svou práci.

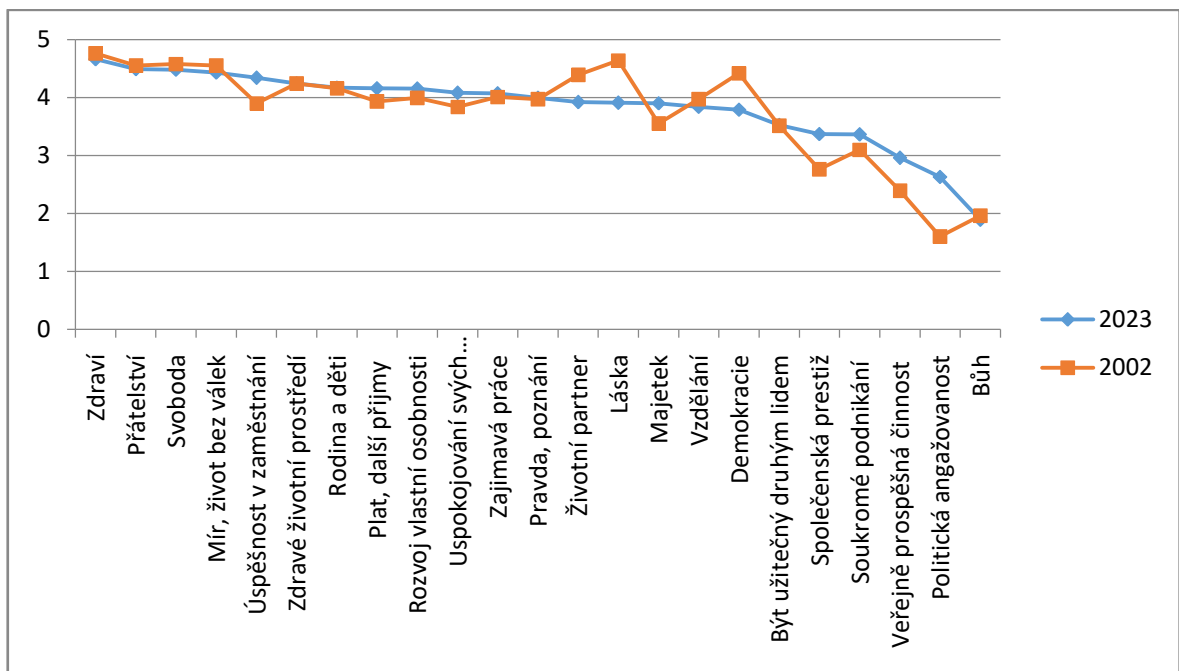
Děkuji za vyplnění!

PŘÍLOHA P 4: GRAFY

Graf 1: Pohlaví

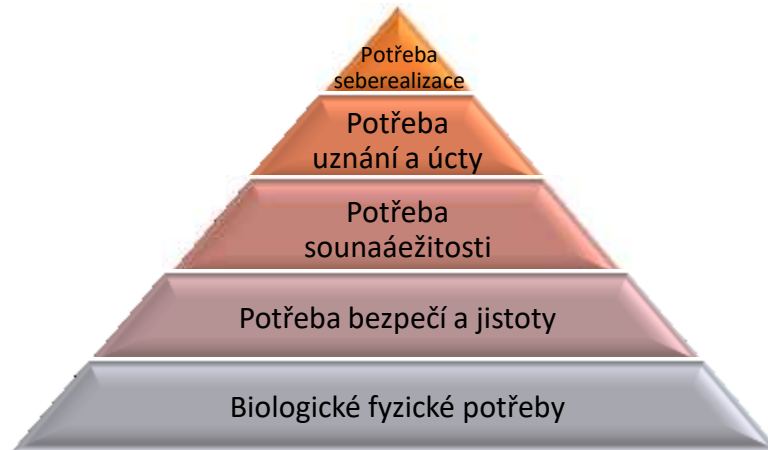

Graf 2: Srovnání výzkumu hodnotových preferencí

PŘÍLOHA P 5: OBRÁZKY

Obrázek 1: Pyramida základních lidských potřeb

Obrázek 2: Hodnoty bytí a dávání

Hodnoty bytí (kdo jsme)	Hodnoty dávání (co dáváme druhým)
Poctivost →	
Odvaha →	
Mírumilovnost →	
Samostatnost a výkonnost →	
Sebekázeň a střídmost →	
Věrnost a zdrženlivost →	
	← Oddanost a spolehlivost
	← Respekt a úcta
	← Láska
	← nesobeckost a citlivost
	← Vlídnost a srdečnost
	← Spravedlnost a milosrdnost

PŘÍLOHA P 6: TABULKY

Tabulka 1: Výsledky výzkumu dle preference hodnot (5=největší význam, 1=nejmenší význam)

Poř.	Indexy hodnot mládeže	Arit. Prům.	Směr. Od.
1	Zdraví	4,66	1,280
2	Přátelství	4,49	1,195
3	Svoboda	4,48	1,190
4	Mír, život bez válek	4,43	1,165
5	Úspěšnost v zaměstnání	4,34	1,120
6	Zdravé životní prostředí	4,24	1,070
7	Rodina a děti	4,17	1,035
8	Plat, další příjmy	4,16	1,030
9	Rozvoj vlastní osobnosti	4,15	1,025
10	Uspokojování svých zájmů, koníčků	4,08	0,990
11	Zajímavá práce	4,07	0,985
12	Pravda, poznání	3,99	0,945
13	Životní partner	3,92	0,910
14	Láska	3,91	0,905
15	Majetek	3,9	0,900
16	Vzdělání	3,84	0,870
17	Demokracie	3,79	0,845
18	Být užitečný druhým lidem	3,52	0,710
19	Společenská prestiž	3,37	0,635
20	Soukromé podnikání	3,36	0,630
21	Veřejně prospěšná činnost	2,96	0,430
22	Politická angažovanost	2,63	0,265
23	Bůh	1,89	0,105

Tabulka 2: Výsledky výzkumu CREDO MEM

Poř.	Indexy hodnot CREDO MEM	Celkem
1	Rodina	133
2	Přátelé	130
3	Zdraví	97
4	Peníze	85
5	Záliby	74
6	Kariéra	69
7	Vzdělání	63
8	Láska	56
9	Partner/Rodina	52
10	Úspěch	49
11	Štěstí, spokojenost	43
12	Seberozvoj	40
13	Mír	37
14	Svoboda	34
15	Cestování	31
16	Pomoc lidem	29
17	Sociální sítě/hry	26
18	Ochrana životního prostředí	23
19	Jídlo	18
20	Zvířata	17
21	Sex	14
22	Vzhled	11
23	Politika	6
24	Bůh	4

Tabulka 3: Indexy hodnot u chlapců a dívek.

Hodnota	Arit. Průměr	
	Kluci	Holky
Zdraví	4,62	4,71
Mír, život bez válek	4,29	4,63
Svoboda	4,38	4,61
Přátelství	4,51	4,43
Úspěšnost v zaměstnání	4,37	4,3
Zdravé životní prostředí	4,23	4,24
Rodina a děti	4,22	4,17
Pravda, poznání	3,87	4,15
Uspokojování svých zájmů, koníčků	4,04	4,11
Láska	3,77	4,1
Plat, další příjmy	4,24	4,06
Rozvoj vlastní osobnosti	4,25	4,03
Vzdělání	3,76	3,95
Zajímavá práce	4,17	3,93
Životní partner	3,91	3,92
Majetek	3,98	3,79
Demokracie	3,84	3,71
Být užitečný druhým lidem	3,6	3,41
Společenská prestiž	3,38	3,34
Soukromé podnikání	3,49	3,18
Veřejně prospěšná činnost	2,94	2,98
Politická angažovanost	2,73	2,49
Bůh	1,93	1,83

Tabulka 4: Hodnotové orientace rozdělení dle Saka

globální	životní prostředí, mír, zdraví
hédonistická	koníčky a zájmy, přátelství a láska
profesně-rozvojová	vzdělání, rozvoj vlastní osobnosti, zajímavá práce, úspěšnost v zaměstnání
reprodukční	životní partner, rodina a děti a láska
egocentricko-materiální	majetek, plat a další příjmy, společenská prestiž, soukromé podnikání a úspěch v zaměstnání
liberální	svoboda, demokracie, soukromé podnikání
sociální	veřejně prospěšná práce, politická angažovanost, společenská prestiž a být užitečný druhým lidem

Tabulka 5: Přiřazení vlastních hodnot dle Saka

Globální	
Zdraví	4,66
Mír, život bez válek	4,43
Zdravé životní prostředí	4,24
Aritmetický průměr	4,44
Hédonistickou	
Přátelství	4,49
Uspokojování svých zájmů, koníčků	4,08
Láska	3,91
Aritmetický průměr	4,16
Profesně-rozvojovou	
Úspěšnost v zaměstnání	4,34
Rozvoj vlastní osobnosti	4,15
Zajímavá práce	4,07
Vzdělání	3,84
Aritmetický průměr	4,1
Reprodukční	
Rodina a děti	4,17
Životní partner	3,92
Láska	3,91
Aritmetický průměr	4
Egoistickomaterialistickou	
Úspěšnost v zaměstnání	4,34
Plat, další příjmy	4,16
Majetek	3,9
Soukromé podnikání	3,36
Aritmetický průměr	3,94
Liberální	
Svoboda	4,48
Demokracie	3,79
Soukromé podnikání	3,36
Aritmetický průměr	3,88
Sociální	
Být užitečný druhým lidem	3,52
Společenská prestiž	3,37
Veřejně prospěšná činnost	2,96
Politická angažovanost	2,63
Aritmetický průměr	3,12

Tabulka 6: Srovnání hierarchií hodnot

Poř.	Indexy hodnot mládeže	Prům.	Poř.	Indexy hodnot CREDO MEM	Cel.
1	Zdraví	4,66	1	Rodina	133
2	Přátelství	4,49	2	Přátelé	122
3	Svoboda	4,48	3	Zdraví	97
4	Mír, život bez válek	4,43	4	Peníze	85
5	Úspěšnost v zaměstnání	4,34	5	Záliby	74
6	Zdravé životní prostředí	4,24	6	Kariéra	69
7	Rodina a děti	4,17	7	Vzdělání	63
8	Plat, další příjmy	4,16	8	Láska	56
9	Rozvoj vlastní osobnosti	4,15	9	Partner/Rodina	52
10	Uspokojování svých zájmů, koníčků	4,08	10	Úspěch	49
11	Zajímavá práce	4,07	11	Štěstí, spokojenost	43
12	Pravda, poznání	3,99	12	Seberozvoj	40
13	Životní partner	3,92	13	Mír	37
14	Láska	3,91	14	Svoboda	34
15	Majetek	3,9	15	Cestování	31
16	Vzdělání	3,84	16	Pomoc lidem	29
17	Demokracie	3,79	17	Soc. sítě/hry	26
18	Být užitečný druhým lidem	3,52	18	Ochrana životního prostředí	23
19	Společenská prestiž	3,37	19	Jídlo	18
20	Soukromé podnikání	3,36	20	Zvířata	17
21	Veřejně prospěšná činnost	2,96	21	Sex	14
22	Politická angažovanost	2,63	22	Vzhled	11
23	Bůh	1,89	23	Politika	6
			24	Bůh	4